

BONDEVENNEN

Nr. 33/34 – 21. august 2015

**Håvar er klar for
nye oppgaver på
garden**

Side 10

Velkommen til FKRA sine kornmottak

Jordbruksavtalen for 2015 ga ein auke av kornprisen til produsent: bygg + 8 øre/kg og havre + 6 øre/kg. Målprisen er bindande for målprisanlegga rundt Oslofjorden, men andre mottaksanlegg vil normalt ligge på same nivå eller noe under for å kompensere for fraktkostnader til kysten.

FKRA vil i 2015 følge endringane i jordbruksavtalen. Vi gir 10 øre høgare pris for

leveransar direkte til mottaket vårt på Kvalaberg, enn til mottaka på Bryne og Vanse. Leveransar til det nye transittmottaket på Mjåvatn ved Kristiansand vil oppnå det same pristillegget som vi gir til Kvalaberg. Vi ønsker inntil vidare å halde fram med den praksisen som vi brukte da vi hadde forproduksjon på Lagmannsholmen.

Basispris for korn levert FKRA i 2015

Pris 2015, kroner pr. tonn (t.o.m. uke 39)	Bygg	Havre	Førkveite
Jordbruksavtalen, endring av produsentpris	80	60	
Bryne Mølle	2540	2330	2540
Vanse Mølle	2540	2330	2540
Mjåvatn transittmottak	2640	2430	2640
Kvalaberg kornmottak	2640	2430	2640
Målpris 2015/16	2630	2390	

Alle priser er ekskl. mva, utan trekk for avreknings- og analysekostnader og trekk for marknadsregulering. Med atterhald for feil og endringar.

Kornguiden

I Kornguiden finner en svar på de fleste spørsmål i forbindelse med kornleveranser. Kornguiden sesongen 2015/2016 finner du på våre nettsider www.fkra.no.

Husk før levering:

- Produsentnummer og -navn må bli oppgitt ved levering
- Kornlasta må dekkast med tett presenning for å unngå fare for sprenging av floghavre
- Ved levering på Mjåvatn, Vanse og Kvalaberg: husk å veie kjøredøning både med full last og etter tømning av lasta
- God kvalitet og låg fukt på kornet gir bedre pris og grunnlag for et godt før
- Husk å oppgi korrekt bankkontonummer for utbetaling

Får hesten nok vitaminer og mineraler?

Pelletert Champion Multitilskudd, fås nå også i 25 kg sekk.

Norsk grovfôr (høy og ensilasje) inneholder betydelig mindre mineraler enn det

gjorde da våre foreldre kunne stole på at hesten fikk i seg det den trengte på høy alene.

Champion-teamet holder seg oppdatert på de årlige svingningene i norsk grovførs mineralinnhold, og endrer mineralsammensetningen i Championfôrene i forhold til årets grovfôr slik at du kan være sikker på at hesten din får riktig mengde av de ulike mineralene.

På tide å ta grovfôrprøver?

Vi har startet og er klare til å ta imot årets grovfôrprøver. Av erfaring varierer grovfôr kvaliteten fra år til år, gård til gård og mellom slåttene. For å optimalisere fôringen i din produksjon, er en grovfôrprøve helt nødvendig. Den vil også kunne si noe om hvordan gjæring av fôret har gått og om en har lykket med ensileringa.

Så langt kan det se ut som om 1. slått har et lavere proteinnivå enn ønskelig. Det er også en del prøver som viser høye nivå av sukker. Dette er viktige parameter som vil påvirke produksjonen om en ikke tar hensyn til dette i valg av kraftfôr.

Ta gjerne kontakt med en av våre konsulenter om du vil ha hjelp til å tolke grovfôranalysen din og/eller oppsett av fôrplan.

Endringer i sekkeruta til Sirdal-Gyland

Fra og med tirsdag 1. september (uke 36) og fram til og med januar 2016 vil vi levere sekkevarer hver 14. dag. Leveringsukene blir partall-uker. Neste leveringsdager etter 1. september blir da uke 38 (tirsdag 15. september), uke 40 (tirsdag 29 september) osv. Husk å bestille på mandager før kl. 10:00.

Leveransene gjelder i området Tonstad-Ådneram, Tonstad-Sandvatn-Gyland.

Har dere spørsmål, kontakt kundetjenesten på 994 30 640.

Felleskjøpet Rogaland Agder

Enklare planprosessar, til nytte og utfordring

KOMMUNALMINISTER Jan Tore Sanner har ei populær sak. Han vil gjera det enklare og billigare å bygge bustadar og å gjennomføra andre byggetiltak, ved å effektivisere og forenkle prosessane etter plan- og bygningslova. Lokalmakta skal styrkast, vi ser ei maktforskyving frå statleg nivå til kommunenivået.

Saka er nå ute på høyring.

DET BLIR ENKLARE å endre eller oppheve arealplanar.

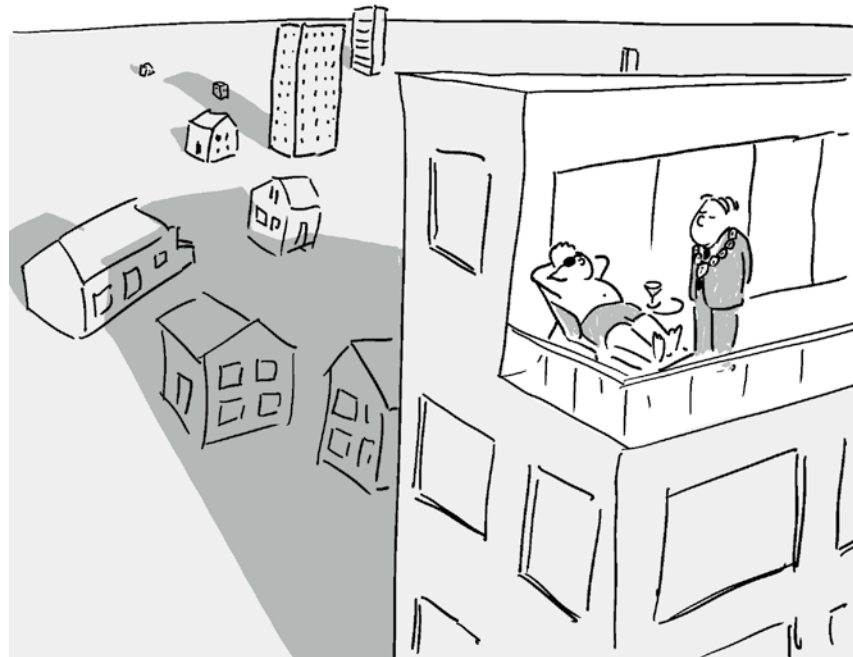
– Til dømes kan det vera å regulere om eit areal til barnehage eller auke tal etasjar og graden av utnytting av ei tomt, heiter det i pressemeldinga frå departementet.

Departementet skriv vidare at kommunen kan spare tid ved at behovet for varsling kan reduserast.

Det kan bli lettare å gi dispensasjon for oppføring av enkeltbygg, som bustad og hytte, i landbruks-, natur- og friluftsområda (LNR-områda), når det ikkje er i strid med nasjonale eller viktige regionale interesser som jordvern, strandsone eller kulturminne. Stikkord for å gi dispensasjon vil vera viktige samfunnsomsyn, til dømes bustadbygging, samferdsel, verdiskaping, næringsutvikling og sysselsetting.

DET ØKONOMISKE HANDLINGSROMMET til kommunepolitikarane er trengt. Kommunane møter beinhardte krav frå innbyggjarane og frå statleg hald. Ambisiøse politikarar si rolle blir ofte redusert til å vedta rådmannen si kuttliste.

INNANFOR AREALFORVALTNINGA har kommunane også hatt lite armslag. Finmaska regelverk, lang saksbehandlingstid og motseiing frå fylkesmannen har frustrert mang ein politikar og byggherre. Nå blir det teke grep for å effektivisere saksbehandlinga og å utvide det lokale

handlingsrommet. Positive signal som kan vitalisere ein grå politikarkvardag med større handlingsrom for både lokalpolitikarar og enkeltpersonar.

MEN VENT LITT. Las vi at behovet for varsling kan reduserast, færre saker skal innom sektorstyresmakter og viktige samfunnsomsyn gir grunnlag for dispensasjon, les; trumfar sektorlovene.

NASJONALE INTERESSER som jordvern, strandsone og kulturminne krev nasjonal styring og overvaking. Her snakkar vi om verdier som ikkje kan gjenskapast. Når enkeltsakene kjem opp i lokalmiljøet blir jordvern og strandsone fort taparen, der heilskapen taper for ein bit for bit politikk. På den andre sida finnes det nok av døme på statleg maktutøving som dessverre svekkjer statleg legitimitet.

REDUSERT VARSLING styrker ikkje lokaldemokratiet. Snarare fremjar det den sterke sin rett. Røyne Kyllingstad

synleggjer dette i ei refleksjon lenger ute i Bondevennen. Situasjonen er ei arkeologisk utgraving. Kyllingstad skriv: *All bebyggelse var underordnet en stram reguleringsplan, med unntak av noen få palasslignende bygg, hvor byggegrensen var overskredet.*

Då er det at leiaren for utgravinga uttalar: *Disse er fra et sent stadium i byens historie. Det at folk, med økonomisk makt, kan ta seg til rette på denne måten er alltid et tegn på forfall, kulturelt så vel som politisk.*

Auka maktutøving til lokalpolitikarane skjerpar krava til uavhengighet, langsiktig tenking og rakrygga politikarar.

Eirik Stople
eirik@bondevennen.no

Årgang 118

Utgjevar:
Bondevennen SA

Abonnement:
kr 950,-

Bankgiro:
3201.05.11916

Redaksjon:
Sandvikveien 21, Hillevåg
Postboks 208 sentrum,
4001 Stavanger

Telefon:
51 88 70 00 (sentralbord)
51 88 72 61 (9.00-15.30)

E-post:
post@bondevennen.no

Internettadresse:
www.bondevennen.no

Redaktør

Eirik Stople
eirik@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 60/976 06 969

Redaksjonen

Jofrid Åsland (red. sjef)
jofrid@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 73 44/938 82 341

Jane Brit Sande
janebrit@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 63

Liv Kristin Sola
livkristin@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 64

Grafisk

Sten Torgeir Solberg
sten@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 65

Thea Hjertuslot
thea@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 65

Abonnement

Ann Solfrid Woldmo
ann@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 61

Annonser

Grete Botnan
grete@bondevennen.no
Tlf.: 51 88 72 61

Teikningar: Ilan Sharoni
Trykk: Kai Hansen AS
Eigarar: Felleskjøpet Rogaland Agder,
Nortura SA og Tine SA

Framsida

Håvar skal bli bonde eller politi. Eller så skal han kjøre store maskinar. – Og så må eg bli noko, og då skal eg bli hakkespett, seier Håvar. Femåringen hjelper gjerne mor, Torill Kristin Vinje, og far, Helge Hoem, på Troskothen Gard på Daugstad, i Vestnes kommune i Romsdal.

Foto:
Liv Kristin Sola

Denne veka i Bondevennen

– Takstmannen har sagt me må gifta oss, sa Helge Hoem til Torill Kristin Vinje.

Det var mest praktisk å vera ektefolk då dei plutseleg skulle overta gard i lag. Slik vart Troskothen Gard på Daugstad, i Vestnes kommune i Romsdal, Torill og Helge sitt felles prosjekt.

På Fister i Hjelmeland driv Kristine Barka Hetland og Mikal Hetland med juletreproduksjon og allsidig husdyrhald. – For å lukkast som juletreprodusent treng ein topp kompetanse og evne til å utføre ting til rett tid, lyd rådet frå ekteparet.

Hausten er her, og Norsk Landbruksrådgiving kjem med nyttige tips til ugraskamp og stell av enga, transportkostnader og informasjon om graskvaliteten.

REPORTASJAR

Gamalt og nytt heng saman 10
Det handlar om kompetanse..... 26

NORSK LANDBRUKSRÅDGIVING

Ugraskamp i grasmark i haust 14
*Transportkostnader ved gras-
håndtering og hjemtransport..... 16*
*Korleis stelle enga
om hausten?..... 18*
*Store grasavlenger – hvordan er kvali-
teten?..... 19*
*Haustattlegg,
meir aktuelt i år?..... 21*

AKTUELT

*Klimamoglegheiter i
landbruket..... 6*
*Årets frukthaus
Svikt på Vestlandet, normalår
for Austlandet..... 8*
*Kompensasjon for
produksjonstap 9*
Bygdeutviklar takkar av..... 22
Open Gard 24

DESSUTAN

*Skråblikk
Syklisten..... 24*
*Haren
Loddet - til odel og eige 25*
Ytringar 29
Faglag og møter..... 30

GROVFÔRKVALITET I FOKUS

Ta ikke unødvendig risiko med grovfôret!

Rett bruk av ensileringsmidler har dokumentert effekt og gir garantert økt lønnsomhet.

GrasAAT® Lacto

Ensileringsmiddel til
direkte høsta gras

- Anbefalt tørrstoffnivå, TS%: 15 - 30
- Dosering: 3 – 5 liter/tonn
- Silotype: tårnsilo, plansilo og rundballer
- Forpakning: 25 l kanne, 200 l fat og 1000 l IBC container

GrasAAT® Plus

Ensileringsmiddel til
fortørka gras i silo og
rundballer opp til
ca 45 % tørrstoff

- Anbefalt tørrstoffnivå, TS%: 25 - 45
- Dosering: 3 – 5 liter/tonn
- Silotype: tårnsilo, plansilo og rundballer
- Forpakning: 25 l kanne, 200 l fat og 1000 l IBC container

Bestill på www.fkra.no, ordretelefon **994 30 640** eller hos FK butikken og våre forhandlere.

Felleskjøpet Rogaland Agder

Felleskjøpet Rogaland Agder (FKRA) bidrar til økt lønnsomhet for bonden! Vi produserer og selger fôr, gjødsel og såvarer. Vi leverer dessuten traktorer og maskinvarer. Vi har 18 butikker og 9 verksteder fra Sunnhordland i nord til Tvedestrand i sør. Hovedkontoret ligger i Stavanger, mens maskindivisjonen ledes fra Klepp.

Landbruk og klima

F.v: Erik Fløystad, Roar Flatland, Tore Haugum, og Liv Birkeland. Paneldeltakarane vart utfordra på korleis klimasmart jordbruk kan oppnås.

Er det oppnåeleg med ei klimasmart verdikjede frå jord til bord?

Moglegheitene vart kartlagde under Evjekonferansen.

■ Jane Brit Sande

I samband med den årlege landbruksmessa på Evjemoen, vart ein konferanse med tittelen: «Drømmeløft – Klimasmart verdikjede fra jord til bord – en mulighetskonferanse» arrangert. Deltakarane var mange, og programmet kunne by på både politikarar, fagfolk og bønder. Fylkesbondelaga i Agder var arrangør, i samarbeid med Fylkesmannen og fylkeskommunane i Agderfylka.

– Me veit ikkje korleis klimaendringane vil sjå ut, men me veit dei vil få konsekvensar, sa stortingspolitikar Kjell Ingolf Ropstad, KrF, då han var førstemann ut på talarstolen.

Ropstad viste til at klimaendringane er eit globalt problem, det angår alle, og alle må bidra. Han viste vidare til utslipp av klimagassar, både i kvotepliktig sektor og i ikkje-kvotepliktig sektor (f.eks. transport, bygg og landbruk), der Noreg er med.

– Utsleppa i Noreg har auka sidan 1990. Kvotepliktig sektor må kutta med 43 prosent innan 2030. Ikkje-kvotepliktig sektor må kutte med 30

prosent innan 2030. Dei rike landa må ta meir. Bellona har kalla dette eit ambisiøs og dristig målsetting, sa Ropstad.

Utfordringar for landbruket

Birte Usland, mjølkebonde i Marnardal og første varamedlem i styret i Norges Bondelag, viste til at matproduksjon aldri vil oppnå nullutslepp av klimagassar.

– Nullutslepp er ikkje alternativ for landbruket. Matproduksjon vil alltid ha utslepp, men det er ikkje matproduksjonen som er skuldig i klimautfordringane. Det er utslepp av fossilt brennstoff, sa Usland.

– Arbeidet i landbruket er svært langsiktig, haldt ho fram.

– Det tar 70-80-100 år før du kan hausta av å ha dyrka skog. Har samfunnet tid til å vente? Det må vi få til, slo ho fast.

Usland viste til utfordringane landbruket møter med klimaendringane. Endringar i temperatur, tre grader varmare i snitt, høyrer ikkje så alt for skremmande ut.

– I praksis betyr dette endring i topp- og botntemperatur. Frosten kjem på feil tidspunkt, og øydelegg avlingar. Det vil kome meir regn i kvar regnskyl, forklara ho.

– Klimaforandringane fører til eit mindre tidsvindauge å gjere arbeidet på jordet. Plantane er ikkje tilpassa den nye verkelegheita som vidare fører til større risiko for den enkelte

bonde og ein mindre føreseieleg råvaretilgang til industrien, forklara ho vidare.

– Me har behov for tid og pengar til å drive på ein berekraftig måte, og å kunne investere i jorda. Større og færre bruk er feil medisin, slo ho fast.

Fjøs i tre

– Tre tar til seg og avgir fukt. Det gjer at tre er gunstig i bygg til husdyrproduksjon og som kjølelager til frukt og bær, sa Alf Gunnar Nøklund, Norsk Landbruksrådgjeving Agder.

Vidare viste han til fordeler som at tre er støydempende og har god brannmotstand.

– Det er viktig å la treverket tørke ut i blant. Mange vel å bruka plast, men er du i tvil; ikkje bruk den, haldt han fram.

Eit anna argument Nøklund trekte fram, var lang levetid på landbruksbygg i tre. Bæresystemet har lengst levetid, på 30-300 år. Vidare anslår han at planløysninga har ei levetid på 20 til 30 år, fasadar 30 til 50 år, innreiing 7 til 15 år, og tekniske installasjonar om lag 15 til 25 år.

Sauebonde Sven Reiersen valde fornybart byggemateriale då han skulle sette opp nytt sauefjøs. 200 vinterfôra sau boltrar seg i eit 440 m² stort sauehus. Taket er av massivtre, tømmer er frå eigen skog.

– I og med at fjøset er til sau, står det tomt heile sommaren. Då får tømmeret god tid til å bli tørt, seier

Reiersen, og fortel han opplever at fjøset fungerer godt.

– Det er faktisk ikkje støv, og materialet er støydempende.

Blikket framover

Som ei oppsummering av dagens konferanse, og for å retta blikket mot framtida, vart det sett saman eit panel av forskjellige aktørar. I panelet satt Erik Fløystad, bonde og fylkesleiar i Aust-Agder Bondelag, Roar Flatland frå Innovasjon Norge, Tore Haugum, landbruksdirektør hjå Fylkesmannen i Aust-Agder, og Liv Birkeland, frå Lister Nyskaping.

Paneldeltakarane vart utfordra på kva dei tenker om situasjon i dag, og korleis klimasmart jordbruk kan oppnås.

– Det er ein del myter me må drepe. Me må gå saman, og vise kva andre har fått til, sa Fløystad.

– Bondelaget er i forkant nå, synest eg, i det som gjeld klima. Kunnskap er viktig her, sa Flatland.

– For å få til ei satsing mot eit klimasmart landbruk, treng me ein dugnad, ein fellesinnsats, og me treng gode nettverk i tida framover. Det har me kanskje starta litt på i dag, sa Haugum.

– Arrangementet har fått fram at eit problem rommar mange moglegheiter. I staden for å sjå alle problema, ser me mange moglegheiter. Moglegheiter til næringsutvikling, og land-

Nokon gong lurt på kor mykje energi som går med på å få seg ein smoothie? 4H Aust-Agder gav folk ein moglegheit til å sykle seg ein smoothie.

bruket kan spela ein veldig konstruktiv og viktig rolle her, sa Birkeland.

– Det har vore snakk om moglegheiter. Korleis kan me ta dette vidare, spurte ordstyrar Ole Magne Omdal, Fylkesmannen i Vest-Agder.

– Det skal ikkje så veldig mykje til, men me skal hauste i flokk. Viss me no bestemmer oss for at Agder skal bli fylket som er fornybart, eller at traktoren skal gå på biodiesel, viss me set det i system, så får me det til. Så tar me bit for bit. Men det er viktig at den enkelte bonde har ein viss tryggleik, me har ikkje den same kapitalen

i ryggen. Gambling er ikkje alltid like behageleg, sa Fløystad.

– Me må sette ting i system, og sette oss mål, sa Flatland.

– Me har vore gode på bioenergi og me har vore gode på trebygg. Me har vore dårlege på jordbrukssida. Har ikkje noko godt svar på kvifor, men der må me bli betre. Me må sette oss nokre mål som er langsiktige. Landbruk er ein langsiktig bransje, og me må setta oss mål langt der framme, sa Haugum.

– Eg trur det er lurt å ta utgangspunkt i dei ressursane me har, og jobbe ut i frå det, sa Birkeland.

– Vårt oppdrag frå departementet er ganske tydeleg når det gjeld bioenergi. Dei seier me skal jobbe med bioenergi, me skal vere ein regional pådrivar, også når det gjeld trebygg. På desse områda er oppdraget klart og tydeleg. På jordbrukssida har me ikkje eit tydeleg oppdrag, anna enn at me har ei målsetting om å redusere svarte karbon. Det er heller ingen verkemidlar knyta spesielt mot det området, sa Haugum.

Ingen landbruksmesse utan store maskinar. Fleire aktørar viste fram skinnande maskinar, og bønder lèt seg freiste.

ÅRETS FRUKTHAUST

Svikt på Vestlandet, normalår for Austlandet

– Eg har aldri sett så tomme plommehagar som i år, fortel fruktdyrkar Terje Pundsnes, i Hjelmeland.

Eirik Stople

– Alt såg lovande ut fram til 20. april. Etter ein varm sommar og haust i 2014 låg det an til ei rik blomstring. Morellane begynte blomstringa ein dag seinare enn i 2014. Men der slutta likskapen med fjoråret, seier Terje Pundsnes.

– *Korleis er status nå?*

– Ein uvanleg lang periode med kaldt og fuktig vår førte til svikt i befrukting og kartfall for plomme og moreller. I plommehagane reknar eg ikkje med avling i det heile. Morellhaustinga begynte ein månad seinare enn normalt. Avlingane variera mellom morellsortane, tidlegsortane gav berre ein tredjedel av ei normalavling. På grunn av svært lang blomstringsperiode må me hausta fleire gonger enn det vi vanlegvis gjer.

For eple forventar eg ei normalavling. Utfordringa blir kvaliteten, då eg forventar låg varmesum for perioden mai-september. Nå treng me gode temperaturar i august og september for å få kvalitetsfrukt, fortel den erfarne rådgjevaren og fruktprodusenten.

– Sm[morell- og plommeavlingar i Ryfylke, fortel Terje Pundsnes frå Hjelmeland.

Uvanleg seint

– 2015 blir ikkje på nokon måte eit stort fruktår, fortel Endre Bjtveit, i Norsk fruktrådgiving Hardanger.

– *Korleis er situasjonen for dei ulike fruktartane*

Morellhaustinga starta ekstremt seint, maskinsorteringa på fruktlageret i Ullensvang starta ikkje før 10. august. Morellavlinga ligg godt under eit normalår. Plommeavling-

ane varierer frå felt til felt. Opal ser ut til å koma best ut. Mallard og Edda har sterke angrep av plommepung, på grunn av ein lang infeksjonsperiode i vår. Også for eple er det veldig varierande. Her er det Summerred som ligg an til størst avling. Nokre hagar av raud gravenstein er tomme for frukt.

Betre avlingar på Austlandet

– Det ser ganske godt ut i Telemark og i Svelvik-Lierområdet, fortel fruktlagerinspektør, Bjørn Eidhammer, i Grøntprodusentenes Samarbeidsråd (GPS). Også i Lærdal tek dei fine morellavlingar.

I fruktprognosen, per 1. august, skriv fruktlagerinspektøren: *Kvantummessig ligg det an til å bli eit år under det som er normalt dei siste åra. Morellhaustinga har starta på Austlandet, medan dei så vidt har starta opp på Vestlandet. Dei første epla og plommene er venta på marknaden kring 20. august.*

Tabell 1 viser omsett avling i 2013 og 2014 og prognose for 2015

Kjelde (GPS)

Fruktslag	2013	2014	Prognose, 1. august 2015
Moreller (avling i tonn)	488	583	465
Plommer	1.290	1.143	1.160
Eple	6.753	7.720	6.097*
Pære	120	250	121

*) Totalt norsk forbruk av eple er 55.000 tonn per år.

Kompensasjon for produksjonstap

Landbruks- og matdepartementet har vedtatt forskrift om kompensasjon for produksjonstap etter pålegg om nedslakting av svinebesetninger, grunnet påvisning av MRSA.

■ Eirik Stople

– Formålet er å bidra til bekjempelse av antibiotikaresistente bakterier, ved å gi økonomisk kompensasjon, ved pålegg om nedslakting av svinebesetninger, etter påvisning av MRSA-smitte, heter det i forskriftens § 1. Forskriften skal bidra til å sikre human helse langs hele produksjonskjeden.

Ordningen om kompensasjon for produksjonstap kommer i tillegg til erstatning for dyr og dekning av saneringsutgifter. Kompensasjon beregnes ut fra standardsatser. Ved beregning av kompensasjonssatsene er det gjort fradrag som tilsvarer gjennomsnittlig produksjonstap for de første 12 månedene. I forskriften begrunnes dette med at det er vanlig å ha forsikringsdekning for denne perioden.

Ikke en tapsbringende dyresykdom, men en stor trussel for folkehelsen

– Antibiotikaresistente bakterier er av WHO rangert som en av klodens største folkehelseutfordringer.

Når vi diskuterer erstatning for nedslakting, grunnet MRSA, er sakens kjerne at dette ikke er en tapsbringende dyresykdom, men en stor trussel mot den norske folkehelsen, sier norsvinleder, Geir Heggheim, til Bondevennen.

– *Hva er forskjellen fra andre saneringsprogram?*

– Næringen har, i samspill med myndighetene, lange tradisjoner for vellykkede sanneringer av tapsbringende husdyrsykdommer. Forutsetningen for å lykkes har vært tilfredsstillende erstatningsordninger. Gjennom sanering har en styrket lønnsomheten for bonden og videre i verdikjeden, og vi har i tillegg fått bedre dyrevelferd. Sanering grunnet påvisning av MRSA skiller seg prinsipielt fra andre sane-

ringsprogram, ved at dette ikke er en dyresykdom. MRSA påfører ikke bonden produksjonstap og gir ingen lidelser for dyra. Vi godtar sanering for å gjøre en jobb for samfunnet og den norske folkehelsen.

– *Hva er svakheten med den kompensasjonsordningen som staten nå stiller opp med?*

– Jeg ser ikke på forskriften som noen permanent løsning, til det er den alt for dårlig. Norsvin vil jobbe for en mer bærekraftig løsning, hvor bonden kompenseres fullt ut for jobben som gjøres for folkehelsen.

Vi misliker at staten dytter forsikringsselskapene foran seg. En tar for gitt at alle har forsikring og får dekket tap på grunn av driftsavbrudd de første 12 månedene etter sanering. Slik finansieres denne perioden ved innbetaling av forsikringspremie og blir en kollektiv kostnad for næringa hvor premien vil øke dersom det blir økt forekomst av MRSA. Videre mener jeg at kompensasjonen må gis ut fra produksjonstap, basert på den enkelte driftsregnskap.

Vi trenger rett og slett å få mer trygghet inn i ordningen, ved at vi fullt ut får dekket alle tap.

Personlig belastning, som ikke lar seg erstatte, kommer i tillegg for de som rammes. Det er en stor sak å måtte slakte ut en besetning når du overhode ikke er moden for det.

Når vi ser fremover

– *Hvordan vurderer du sannsynligheten for nye utbrudd?*

– Selv om vi fikk oppløftende resultat av Mattilsynet sin undersøkelse i 2014, ser vi at fenomenet med funn av MRSA-bakterier i svinebesetninger dukker opp igjen. Like fullt tror jeg at MRSA-fri svineproduksjon er mulig, nettopp i Norge. All svineproduksjon i landet gjøres med basis i norsk avl, det importeres ikke leven-

– *Jeg ser ikke på forskriften som noen permanent løsning, til det er den alt for dårlig, sier styreleder i Norsvin, Geir Heggheim.*

de dyr og vi har et svært lavt forbruk av antibiotika.

– *Hva kan næringen selv gjøre?*

– I Norge er MRSA påvist i fem primærbesetninger i år. Veterinærinstituttet mener smitten sannsynligvis har kommet til landet fra folk som har reist i utlandet. Smitten er spredd videre fra primærbesetningene til andre besetninger med livdyrhandel.

Smitte fra personer som har vært i utlandet og videre spredning fra primærbesetninger til andre besetninger via livdyrhandel er hovedutfordringer. Derfor er livdyrhandel noe som bare bør skje fra godkjente avlsbesetninger som er underlagt helse og hygienereglementet.

Retningslinjene i dette reglementet er vedtatt av næringa selv, og betyr at avlsdyr og smågriser i størst mulig grad skal omsettes i lukkede avls- og helsepyramider innenfor samme region.

Det er også viktig at en følger myndighetenes anbefalinger vedrørende testing av personer som skal i kontakt med svinebesetninger, det være seg bonden selv, arbeidsfolk eller andre som har vært i kontakt med utenlandsk dyrehold eller som kan ha vært eksponert for MRSA-smitte, avslutter Geir Heggheim.

Gamalt og nytt heng saman

Garden veks, steg for steg, bygg for bygg. Siste tilskot på bygningsmassen er eit robotfjøs, levert med nøkkelen i døra.

■ Liv Kristin Sola

I oppveksten var Helge mykje i lag med bestemor og onklar på garden Villa, i Vikebukt.

– Det var bestemor som mjølka,

både heime og på setra, på Villa seter. Ho var ei sterk dame. Det var mange tunge tak, men sjølv ikkje ein broten arm sette ein stoppar for mjølkinga, fortel Helge, og minnst bestemora.

I 1982 bygde besteforeldra nytt kufjøs. Same året tok Helge sin onkel, Halvor Hoem, over garden. I 2001 bygde han på fjøset og gjekk i lag med ein nabo i samdrift. Helge kjørte langtransport, men var med og hjelpte til i travle periodar, og når han hadde fri og var heime.

Sjukdom framskynda planane

– I 2006 vart onkel Halvor alvorleg sjuk. Han blei dement i ung alder, og vart stadig sjukare. Eg overtok naboen sin del av samdrifta, og dreiv nokre månadar i lag med onkel. Etter kvart vart det snakk om at me skulle overta sjølve garden også, seier Helge.

To år seinare vart det avgjort. Helge og Torill overtok onkelen si kvote og drifta av jorda. Til saman var dei to kvotane på 125.000 liter.

– Me tok over ein gard som var i

Håvar Hoem på fem, mor Torill Kristin Vinje og far Helge Hoem, driv Troskothaugen Gard på Daugstad, i Vestnes kommune i Romsdal.

Torill er frå Ålesund. Ho er utdanna lærar og Montessori pedagog, og er tilsett ved skulen i Vikebukt, i tillegg til arbeidet på garden. Helge er utdanna agronom frå Gjermundnes vgs., og jobbar fulltid på garden. Torill og Helge overtok i 2008, etter Helge sin tante og onkel.

Mjølkekvota er på 310.000 liter.

Dei disponerer rundt 400 dekar dyrka jord til slått. I tillegg til det dei eig, er leigejorda fordelt på 11 ulike bruk. Innmarksbeite er rundt 200 dekar. Kviger, tørre kyr, sauer og ammekyr beitar i utmark om sommaren.

I sauefjøsset er det plass til 70 vinterfôra sauer. Sauene er ein miks av dalasau og gammal norsk spæl. I eit kaldfjøs med tråkkstalle, går 11 ammekyr, samt kviger og kalvar, som skal inn i mjølkeproduksjonen.

Håvard har katten Kotora og to

flaskelam; Babyen og Bjørg. Han har sin eigen shetlandspionni, Geppetto, på to år. Dei har fire hestar på garden.

I vår flytta dei kyrne inn i nytt robotfjøs. 8. april var det offisiell opning med 100 besøkande og leverandørar og ordføraren til stades. Kaker, kaffi, brus, til alle. TINE span-derte ost og juice, og Nortura grilla pølser og hamburgerar.

god stand, konstaterer Helge.

Papirmølla var i gang, og mykje skulle ordnast. Ein dag fekk Torill ein telefon, frå sambuaren.

– Taktsmannen har sagt at me må gifta oss, var beskjeden frå Helge.

– Innan ti dagar, la han til.

Ingen diamantring, levande lys, ned på eit kne og så vidare.

– Alt vart enklare sånn, praktisk i forhold til skatt og andre komplika-
sjonar, forklarar Torill.

Dei gifta seg og overtok garden i 2008. Etter det har all tid og pengar gått til det dei kallar «prosjektet vårt».

– Me har gjort alt sjølve, og ligg alltid på etterskot. Håpar å få frigjort meir tid seinare, at prosjektet ein dag skal vera ferdig. Men det vert ikkje med det første, seier Helge, og trekk på smilebandet.

Kreativ frimodighet

Historia om korleis Torill kom til gards, var det Håvard som regisserte. Med god hjelp av Torill.

– Eg hadde eit «sutre-år» etter at eg ikkje kom inn på landbrukshøgskulen på Ås, tok jobb som trafikkdirigent, og styrte trafikken i samband med asfaltering, fortel Torill.

Helge kjørte lastebil, og stadig oftare la han turen via asfalteringsområdet, - og trafikkassistenten. I 7 dagar stod ho der og dirigerte trafikken.

– Eg kjende igjen mange av sjåførane, og la merke med at Helge var ein som flittig passerte, seier Torill.

Ein dag kasta han ein stein ut vindauget på bilen. På steinen stod det eit telefonnummer. Det tok nokre dagar, så tikka det inn ei melding på telefonnummeret; «Du glømde å skriva namnet ditt».

Det var hausten 2002, før Helge visste at han skulle skifta ut lastebilen

Sauefjøset fann Torill og Helge på Finn.no. Dei tok det ned, kjørte det heim, og sette det opp att.

med kyr, jord og traktor. To år seinare flytta dei i lag.

Mange bygg

Helge fortel at dei har bygd og rive bygningar etter som dei har hatt nytte og bruk for dei.

– Her er 17 bygningar å halde or-

den på, seier Torill, og fortel om to bustadhus som vert leigd ut, stabbur, og eldhus, skomakar- og snikkarverkstad som skal gjerast om til endå eit utleigehus.

Familien bur i huset som Helge sine tippoldeforeldre bygde, for 125 år sidan. ►

Nybygget har fire liggebåstrekker. Fôringa skjer langs fôrbrettet i gamlefjøsset.

– Målet er at ting skal henga saman. Alle bygningane har noko ved seg som me vil ta vare på. Dei står på Unesco-lista vår, forklarar Torill, og ler.

Stor arbeidsmengde

Året etter at dei overtok, auka dei kvota til 310.000 tonn, og fjøsset måtte byggast om, atter ein gong. Seks bingar med plass til kalv og ungdyr vart bygd om til båsar for mjølkekyr. Talet på båsplassar auka frå 20 til 38. Ungdyra måtte også ha ein stad for vinteren, og bøndene måtte bygga ungdyrfjøs.

Det vart tungvint å driva i båsfjøsset, i tillegg til å ha dyr i bygningar rundt om kring. Arbeidsmengda stod ikkje i høve til produksjonsomfanget.

– Eg vert mest kvalm av tanken om å ta ferie. Kva kan gå galt når me er vekke? Eit vanleg stell innom alle dyra, tek sju timar av dagen, sukker Torill.

Torill og Helge har ingen kårkall. Dei leiger hjelp til innhausting, og til avløyning om dei treng fri, noko som har kosta dei 350.000 dei siste åra.

Torill og Helge bestemte seg for å bygga nytt, moderne, mjølkefjøs med robot. Eit moderne fjøs, som skulle stå i stil med resten av bygningsmassen på garden.

I 2011 var Helge i Nederland, og kom heim full av inspirasjon og planar. Men kvardagen innhenta dei, og planane vart lagde på is.

– Me venta to år for lenge før me

gjorde noko med fjøsset, konstaterer Torill.

Nøkkelferdig robotfjøs

For Torill og Helge var det viktig å få ein totalleverandør til å setta opp nyfjøsset, og ta ansvar for heile byggeprosessen. Dei sjekka litt rundt, var i kontakt med eit par norske firma, men fann ikkje det dei var ute etter. Dei opplevde at ingen norske leverandørar gjekk heilhjarta inn og engasjerte seg.

– Då me bygde kvigefjøsset, gjorde me alt sjølve. Saudefjøsset kjøpte me «på rot» på Finn.no. Me skar det ned, flytta det heim, og sette det opp igjen. Me veit kor mykje arbeid det inneber, og ønska ikkje å gjera det same med robotfjøsset, konstaterer bøndene.

Heilt tilfeldig, kom dei over ei annonse frå FjøsTotal Norge, som er eit samarbeid mellom Svend Aage Christiansen Norge AS, G.K. Røe AS og SAC. Dei nyttar danske leverandørar og arbeidsfolk. Med i pakka var ein SAC robot, innreiing frå Jyden Bur, og gjødselkumme frå Spæncom

– Me er bevisst på å kjøpa norsk, og understrekar at me er stolte eigarar og leverandørar til samvirke. Men når det kom til fjøsbygging, fann me ikkje det me var ute etter, i Norge, seier dei to.

Inkludert byggeleiar

– Enkelte ting er greitt å kjøpa seg ut av. Me skal driva garden og drifta det daglege på eit skikkeleg vis, medan

snekkarane skal bygga fjøs. Då gjer alle det dei er best til, seier Torill og Helge.

Det første tilbodet var på seks mill. Etter nokre endringar og justeringa enda dei på ein budsjettert pris mellom 4-5 millionar. Bøndene hadde også gjeld frå tidlegare byggeprosjekt.

– Danskane teikna og rekna. Dei hadde utstyr og kunne nøye vurdere tilstanden til det gamle fjøsset, og kva som skulle til for å tilpassa og knyta det gamle til det nye. Alt har stemt, både prisar og tidsfristar. Det viser at det er fullt mogleg å få til eit fjøs som er tilrettelagt for høg produksjon, utan å låna seg heilt til fant, seier Torill og Helge.

Byggeleiar følgde med avtalen, ein tilsett i firmaet som tok seg av alt, og sørgja for at tidsfristar og avtalar vart halde. Torill og Helge hadde dermed berre ein person som dei formelt haldt seg til, gjennom heile byggeprosessen.

Tok oss med storm

– Det var veldig lærerikt å ha danskane her på garden. Etterkvart fekk me eit kameratsleg forhold til dei, dei hjelpte oss med småting og deltok til og med i slåtten, skryt Torill.

Bøndene på Troskothaugen Gard kan ikkje få rost arbeidarane nok.

– Dei såg løysingar i alt og var på eit litt anna nivå enn me var vande med. Me vart imponert over kor systematisk dei jobba. Planar dag for dag, veke for veke, og dei haldt seg til planane. Me visste alltid korleis framdrifta var, og kom til å vera framover. I tillegg vart våre ønskjer teke på alvor, seier Torill

Sjølvs grov dei tomte og malte fjøsset innandørs. Dei rydda litt, og la til rette for at arbeidet kunne gå effektivt når danskane kom for å jobba. Elles var bidraget frå oppdragsgjevarane stort sett å koka kaffi og stella godt med arbeidsfolket.

Diverse kyr

I fjøsset er det flest kyr av rasen NRF, men også nokre jersey. Fjøsset har 47 liggebåsar, 43 eteplassar og diagonalfront.

– Buskapen er ikkje akkurat strauformet. Etter at me fekk inn roboten, avslører vekta ein variasjon frå 450 til 700 kilo, kommenterer Torill.

I månadane før innflytting, toppa det seg med tilfeldigheter i fjøset, og dei måtte slakta fem kyr. Dermed flytta dei inn med færre kyr enn det som var planen.

Dei har klauvskjæring to gonger i året, og blei råda til å smørja spalteplanken med eit middel dei nyttar i Danmark, som er bra for klauvene, men som ikkje øydelegg betongen.

– Etter innflytting har me ikkje hatt problem med bein eller klauver. Alt er berre velstand, seier Torill.

Dei smilar og er nøgde.

– Til og med ei bonusdør, ei dobbeltdør, for å få inn klauvboksen, fekk me med på prosjektet, skryt Torill.

Bøndene vurderte sand i liggebåsane, men kom til at det ville vera ei utfordring å få tak i sand til å fylla båsane med. I verste fall måtte sand importerast frå Danmark. Dei valde tjukke båsmatter i staden.

Kyrne et i den gamle delen av fjøset, fra samme fôr Brett som før. Dei nyttar ein Avant 520 til å føra med. Det tar rundt 10 min, og maskinen kan nyttast til mykje anna på garden.

– Eit fôringsanlegg til 700.000 vil aldri betala seg i vårt opplegg, kommenterer Helge.

God rekruttering

Bøndene ventar mange kviger som skal kalva til hausten. Om dei ikkje rangerer ut kyr, vil dei ha 67 mjølkan-de kyr i januar 2016.

Gamlefjøset hadde langbåsar, og det kunne vera ei utfordring å halda kyrne reine. No held dyra seg reine og trivelege, og bøndene måker og strør to gonger om dagen. Siste året har celletalet vore 60-70 tusen, og mjølkeavdråtten på båsfjøset var på 7.600 kg EKM.

Kalvane flytta dei ut av det isolerte fjøset og over i fôrsentralen. Då vart kalvehelsa mykje betre, og kalvane held seg friske og har god tilvekst. Kalvane får rundt sju liter mjølk fordelt på to gonger om dagen. Oksekalvane sel dei til liv på rundt 4-5 månadar, 140-150 kilo tunge.

Jord og grovfôr

Dei eig alt av maskinar og utstyr sjølve.

– I sommar parkerte me finsnittaren og dei gamle avlessarvognene, og kjøpte oss pickup vogn, seier Torill.

Avanten er heilt uunnverleg når den først har kome til gards, ifølge Torill, Helge og Håvar.

Mykje av den dyrka jorda dei driv, er leigejord.

– For leigejorda betaler me 150-200 kroner per dekar. Prisen for leige av kvote er redusert frå rundt 50-60 øre til 30 øre per liter, seier Helge.

I dag har dei nok grovfôr til dei dyra dei har på garden, men skulle dei trenge meir dyrka jord, er det mykje som kan dyrkast rundt garden.

– Gardane vert færre og større rundt oss. Me ser også ein trend i at samdrifter går over til å verta drive av ein person eller ein familie, fortel Torill.

Resten av gjengen

Eit fjøs fullt av mjølkekyr er ikkje nok til å fylla dagane på Troskothaugen gard. I fjøset nest øvst i bakken, bur det 11 ammekyr, nokre kviger og kalvar.

– Her er Margot, ½ charolais og ½ NRF, og Ågot som er ½ hereford. Me inseminerer alle kjøtfekyrne, og nyttar kamera til å sjå etter brunst, fortel Torill.

– Og litt kvinneleg intuisjon, legg ho smilande til, og får eit skeivt blikk frå Helge.

Dei inseminerer ammekyrne før beiteslepp, og får dei fleste kalvane rundt februar. Då er kalvane robuste når dei skal på utmarksbeite om sommaren. Oksekalvane vert kastret før beitesesongen.

Ammekyrne går i lag med sauene i utmarka. Nytt av året er at dyra er utstyrt med radiobjoller, og kan sporast når bøndene ønskjer det. Bøndene er spent på korleis det vil fungera.

Papir med meining

I fjøset går ammekyrne på ei blanding av flis frå sagbruk og frå flishogging og makulert papir.

Dei har ein avtale med Inge på dagsenteret på Vestnes, og kommunen. Inge er ansvarleg for å makulera viktige papir. Kvar veke leverer han 25-35 sekker med makulert papir.

– Jobben til Inge fekk ei ny meining då me fekk til denne avtalen. Nå makulerer han ikkje lenger, han produserer, seier Torill, og smiler.

Tips til fjøsbygging

- Ha alt skriftleg.
- Skriv ned punkt mens du husker det, langtidsmenget er ikkje å stola på i travle tider.
- Kan få nytt liv i det gamle fjøset.
- Kjemi med dei du skal handla med.
- Høve til høg produksjon utan å låna seg i hel.
- Tenk, tenk og tenk ein gong til
- Snakk med alle aktørar.

Ugraskamp i grasmark i haust

Bruk hausten til å bekjempe høymole og andre ugrasartar. Det er viktig å treffe rett tidspunkt for brakking, ikkje for tidleg og ikkje for seint.

Dag-Arne Eide, NLR
Sogn og Fjordane
Olav Martin Synnes, NLR Sunnmøre

Ein får best verknad på fleirårige ugrasartar når ein sprøyter på plantar i god vekst. Breiblada ugras bør ha utvikla store bladkransar, og gjerne vere i ferd med å strekkje stengel. Dette tilseier at det bør gå minst 2-3 veker etter slåttan før det er aktuelt å sprøyte, t.d. mot høymole. Det same gjeld om ein skal brakke eldre eng med glyfosat (Roundup) no i haust. Ugraset må vere kome godt opp igjen etter slått. Vi har sett fleire døme på at det blir brakka for tidleg, og at kveke og andre ugras overlever sprøyting.

Høymole

Både forsøk og praktisk røynsle tyder på at det er mogleg å få god verknad mot høymole ved sprøyting i september. Når innhaustingssesongen er over, kan det vere god tid vidare å få eit vellukka resultat av sprøytinga, samstundes som sprøyting ikkje går utover avlingsnivået neste sommar.

Frodig høymole på høveleg stadium for sprøyting. Foto: Dag-Arne Eide.

Det finst mange høymolemiddel å velje mellom, sjølv om det ikkje alltid ser slik ut rundt på bøane. Mot gamal høymole med tjukke røter, vil ein neppe få full verknad med ei sprøyting. Det vil alltid vere nokre få knoppar i rothalsen som overlever. Desse set nye skot innan eitt år etter sprøyting. Dessutan vil ein «høymoleplass» på garden alltid vere ein høymoleplass, sidan frø har spreia seg i området i årevis. Høymolefrøa lever i fleire tiår i jorda. Spiring av frø vil såleis alltid bidra til ny vekst av

høymole. Kampen mot høymole vil mange stader vare evig.

Banvel er truleg det mest effektive middelet mot gamle, tjukke høymolerøter. Prisen er høg, og dei fleste avgrensar bruken til punktspøyting med ryggspøyta. Forsøk har synt at Starane 180/Tomahawk/Spitfire (tre ulike handelsnamn på det same kjemiske midlet) har vore nest best. Starane XL, Ally 50 ST, Harmony 50 SX, og Gratil er andre middel som er gode mot høymole. Harmony 50 SX og Gratil skal brukast saman med klebemiddel, og er dei einaste som kan brukast dersom det er ein del kløver i enga.

Andre ugras

Starane XL verkar betre enn Starane 180/Tomahawk/Spitfire, mot krypsoleie. Derimot kan verknaden mot høymole og løvetann vere litt svakare. Harmony 50 SX (+ klebemiddel) er det beste midlet mot hundekjeks.

Dei vintereittårige frøugrasartane, vassarve og gjetartaske, har gjort seg meir og meir gjeldande også i eldre eng. Dette såg vi spesielt på 1. slåttan i år. Det er grunn til å vere litt på vakt mot desse, også no i haust. Dei spirer frå frø, i sår i enga, og vil stå på rosett-

Dette arealet blei brakka med glyfosat altfor tidleg etter slått. Kveke og andre ugras kjem opp etter sprøyting. Arealet blei brakka ein gong til. Foto: Dag-Arne Eide.

Her kjem fem artiklar
 innsendt av Norsk
 Landbruksrådgiving
 på oppdrag frå
 Bondevennen.

stadiet over vinteren, og blomstre til våren. Det kan vere grunn til å vurde-
 re sprøyting i haust, evt tidleg neste
 vår. Mekoprop verkar svært godt mot
 vassarve og gjetartaske, men vil ska-
 de/drepe kløver. MCPA er også godt
 mot gjetartaske, men kan ved sterk
 dose også skade kløver. Express er
 svært godt både mot vassarve og gje-
 tartaske, og sparar dessutan kløver.
 Express er derimot berre godkjent i
 varig beite og i gjenlegg.

Ugras i haustgjenlegg?

Det har vore ei oppfatning at når ein
 sår gjenlegg om hausten, så slepp ein
 å sprøyte mot ugras. Dette kan vere
 heilt feil. Vassarve og gjetartaske spi-
 rer utover hausten, og vil stå klar til
 blomstring våren etter, noko som er
 svært vanleg å sjå. Sprøyting i haust,
 eller til neste vår kan vere aktuelt.

Kjemisk brakking

Forsøk og røynsl tyder på at ein kan
 få god verknad av glyfosat (Roundup)
 på kveke og breiblada ugras både i
 september og oktober. Likevel vil vi
 tilrå at brakking skjer i løpet av sep-
 tember for å sikre best verknad. Kve-
 ke bør ha minst 3-4 blad pr. skot. Kve-
 ke er ikkje den som raskast kjem opp
 igjen etter slått, så ein må vere litt tol-
 modig og vente på god nok gjenvekst
 før sprøyting. Om hausten bør det gå
 minst 14 dagar frå sprøyting til jord-
 arbeiding. Når ein ser fargeendring
 hos plantane, kan ein rekne med at
 rota er døyande.

I år er Roundup Flex komen på
 marknaden. Dette er eit glyfosatpre-
 parat som er meir konsentrert enn
 glyfosatmidla som har vore på mark-
 naden før. Roundup Flex inneheld
 480 g glyfosat pr liter, medan Round-
 up Eco har 360 g glyfosat pr liter.
 Vanleg dose ved sprøyting på kveke
 er 0,4 liter pr dekar. Med Roundup
 Flex kan den reduserast til 0,3 liter

Hundekjeks og anna ugras kjem opp etter at arealet blei brakka rett etter første slått. Her må det sprøytast på nytt. Sidan breiblada ugras dominerer, så må det doserast sterkt med glyfosat (Roundup), eventuelt at glyfosat blir blanda med andre middel. Her vil Harmony 50 SX vere aktuelt å blande med glyfosat. Foto: Dag-Arne Eide.

pr dekar. Om ein vil ha full verknad
 også på høymole, løvetann, krypso-
 leie, hundekjeks og andre tofrøblada
 artar, må ein auke dosen med 50-
 100%. Ofte inneheld gamal eng som
 skal brakkast mykje anna ugras enn
 kveke, så det kan ofte vere behov for
 å auke doseringa i høve til det som
 trengst for å bekjempe kveke.

Blanding av glyfosat og andre middel

Det er gjort forsøk med tankblan-
 ding av Roundup og Mekoprop eller
 MCPA. Resultata synte at verknaden
 av kvart middel blei redusert. Det har
 vore tilrådd å sprøyte to gongar, med
 midla kvar for seg, evt auke dosen
 med glyfosat, og sløyfe innblanding
 av andre middel. Det er også gjort
 nyare forsøk, der Roundup er tank-

blanda med Starane 180/Tomahawk/
 Spitfire, Mekoprop, Starane XL, Har-
 mony 50 SX eller Ally 50 ST (Semb
 Tørresen*). Resultata frå dei nyaste
 forsøka er ikkje klare. Det kan tyde
 på at 300 ml Roundup, pluss normale
 dosar av eitt av dei andre midla, har
 verka bra. Det er derimot tvilsamt om
 det løner seg å gjere det på denne må-
 ten, framfor å bruke glyfosat åleine i
 høgre dose. Ally 50 ST er det klart
 rimelegaste midlet av alle desse, og
 ei blanding av glyfosat og Ally 50 ST
 vil vere ei rimeleg og god løysing der
 høymole er hovudproblemet. Ein skal
 vere klar over at Ally også er kome i
 pulverform, Ally 50 SX. Dette midlet
 er ikkje godkjent til bruk i grasmark.

**Kjelde: Kirsten Semb Tørresen, Nibio
 Plantehele. Personleg meddeling.*

Neste Bondevennen kjem 4. september

Bv 35/36	4. september
Bv 37	11. september
Bv 38	18. september
Bv 39	25. september
Bv 40	2. oktober
Bv41	9. oktober
Bv42	16. oktober
Bv43	23. oktober

Fristen for annonsar er torsdag veka før utgjeving.

Transportkostnader ved gras- håndtering og hjemtransport

Artikkelen handler om kostnader ved grasberging og hjemtransport av grovfôr og er den andre i en serie på tre artikler om transportkostnader og lønnsomme tilpasninger ved ulike transportavstander.

Jan Karstein Henriksen
NLR Agder

Ved korte transportavstander, opptil 1-2 km, er det relativt liten forskjell i transportkostnader mellom ulike metoder, fortørkingsgrader og opplegg for hjemtransport. Ved lange transportavstander er det svært viktig med god fortørking og god pakkegrad av fôret, store lass og et opplegg der fôret kjøres hjem i mindre travle perioder. Fôrhøster med ingen eller svak fortørking og innkjøring med vogn har liten kapasitet og er aktuelt bare innenfor meget korte avstander, 1 – 2 km. Lessevogner eller ulike opplegg med finsnitterlinjer kombinert med tårnsilo- eller plansilolager hjemme på gården kan være konkurranse-dyktige arbeidsmessig og totaløkonomisk sammenlignet med rundballer opptil ca 6 km avstand. Ved mer enn ca 6 km transportavstand er rundballemetoden billigst.

Ved bra produksjonsvolum, slått ved normalt tidlig utviklingstrinn, fortørking av graset til 35 prosent tørrstoff, rundballemetoden og hjemtransport med store hengere/biler, kan en klare å komme helt ned mot 2 øre pr FEM pr km i totale transportkostnader for grasberginga og hjemtransporten av fôret. Ved små areal, dårlig fortørking og lite rasjonell hjemtransport kan fort transportkostnadene alene øke til 10 –13 øre pr Fem pr km.

Fortørking reduserer transportkostnadene. Foto: Jan Karstein Henriksen.

Kobler alle opplysninger

Grunnlaget for sammenhenger og anbefalinger er beregninger som er gjort i beregningsprogrammet «Grovfôrøkonomi». Det mest relevante for deg er beregninger på egen gard med egne forutsetninger. Kalkyleprogrammet tar med alle variable kostnader, drivstoff, alle kostnader for maskiner og lager så som avskrivning, vedlikehold og renteutgifter, jordleie og alle arbeidskostnader etter valgt timesats. AK tilskuddet kommer til fratrekk i grovfôrøkonomien. Alle data kobles og gir mulighet for samtidig optimalisering av både agronomi, teknikk og økonomi. Ved beregningene kan vi finne økonomiske utslag av ulike tilpasninger og endringer og få fram billigste, og mest lønnsomme tilpasning og mekaniseringsopplegg.

Transportkostnader

I programmet spesifiseres transportkostnader slik at det er mulig å finne økonomiske utslag av ulike valg, opplegg og transportløsninger ved ulike kjøreavstander. Transportkostnadene oppgis i kroner pr fôrenhet pr km kjøreavstand. Angitte km er en veg fra gård til jorde/lagringsplass, men kostnadsberegningene tar også med at det kjøres tomt tilbake. Alle trans-

portkostnader tas med, også mellomkjøring til/fra jordene med slåmaskin, river, presser osv.

Arealgrunnlag, fortørking og slåttetid

Forrige artikkel viste at husdyrgjødseltransporten utgjør 50 – 60 prosent av gårdens totale transportkostnader. Hjemtransporten av grovfôret utgjør 30-40 prosent og transport av dyrkings- og høsteutstyr til og fra jordene ca 5-15 prosent av totale transportkostnader på gården. Kostnaden pr fôrenhet for fram – og tilbaketransport av høsteutstyr reduseres dersom en har store areal på hver plass, gode avlinger og kort transport. Drift på beskjedne areal langt vekke kan fort bli ulønnsomt på grunn av for mye tidsbruk til mellomtransport av dyrkings- og høsteutstyr selv om en har rasjonelle hjemtransportløsninger for fôret. Fortørking av graset er den enkeltfaktoren som påvirker fôrtransportkostnadene mest. Ved direktehøsting er graset meget tungt og under 20 prosent av balle- eller lassvekta har tørrstoffsubstans som du kan produsere melk eller kjøtt på. Ved fortørking fra 20 til 30 prosent tørrstoff forsvinner 333 kg vann fra opprinnelig 1.000 kg grasmasse og

ny vekt er da 667 kg. Gras, slått ved tidlig utviklingstrinn og fortørking i området 20 til 40 prosent tørrstoff, gjør også graset mere pakkevillig. Lassene/ballene blir da lettere i vekt samtidig som det er betydelig mer tørrstoff og føreheter på hvert lass/balle. 10 prosentenheter økning i tørrstoff vil gi ca 50 føreheter mer i hver balle og derved ca 20 prosent reduksjon i balletall som skal håndteres og transporteres. På en gård med 300 daa med 500 Fem pr dekar vil dette utgjøre en reduksjon på ca 150 færre baller pr år. Moderat god fortørking opp til 35 prosent tørrstoff er å foretrekke til storfe og sau. Fortørking til ca 35 prosent tørrstoff og høsting ved 0,88 – 0,93 FEm pr kg tørrstoff gir meget god økonomi ved lang transport. Lastekapasitet ved hjemtransport har også svært stor betydning for transportkostnadene.

Høstesystem med silolager hjemme på gården

Med slagghøster og multikutter kan en ha opptil 25 prosent tørrstoff, med lessevogner opptil ca 30 prosent tørrstoff og med finsnitter noe mere. Lavt tørrstoff gir tunge lass med lite føreheter med på lasset og med slagghøster er det transportkostnader på 8-13 øre pr FEm pr km og bare økonomisk med max 1-2 km kjøreavstand. Når innhøsting og hjemtransport skjer med høyere tørrstoff og gjøres med lessevogner eller finsnitter med vogner som kjører imellom, får vi flere FEm pr m³ lassvolum. Da har vi totale «rene transportkostnader» for grashøstingsmaskiner og hjemtransport av fôret på 5-10 øre pr FEm pr km. Lavest kostnad oppnås ved store areal, stor kapasitet på vognene med god utnyttelse (sameie/utleiekjøring) av maskinene. Ca 90 prosent av dette er for hjemtransporten av fôret, resten er til slåmaskin og eventuelt rive. Arbeidsmessig, logistikkmessig og økonomisk kan lessevogn- eller finsnittermetodene være aktuelle og økonomisk konkurransedyktige opp

Rundballemetoden har normalt billigst transportkostnad. Foto: Jan Karstein Henriksen.

til ca 6 km kjøreavstand, hvis du har eksisterende siloløsninger hjemme fra før. Må det bygges helt nytt siloanlegg, bør en foreta beregning på hver enkelt gård om hva som totalt sett lønner seg. Areal som ligger lenger vekk enn 6 km, er mest økonomisk å rundballe, selv om en må leie rundballinga på de jordene.

Rundballemetoden

Totale transportkostnader for rundballemetoden med maskiner fram og tilbake samt hjemtransporten av fôret utgjør 2-5 øre pr FEm pr km. Av dette er 25-35 prosent mellomtransport av ulike maskiner og 65 – 75 prosent til hjemtransport av baller. Minst total transportkostnad oppnås med stort areal, god fortørking, god utnyttelse (sameie/utleiekjøring) av maskinene og stor transportkapasitet med mange baller på lasset ved hjemtransport. Fastkammerpressene må kjøres seint nok til at ballene rekker å presses skikkelig, for rask pressetid senker ballevektene 4-7 prosent. Har du lang transport, over 10 km, og en traktor som er sterk nok, vil det fort være meget lønnsomt å investere 50 000 kr ekstra for få en større ballehenger med 50 prosent større transportkapasitet.

Totale sammenhenger

Rundballemetoden har normalt billigst total transportkostnad i kr pr FEm pr km. Ved kort transport betyr ikke transportkostnadene så mye,

men ved store fôrvolum og lang transport er det svært viktig å tilpasse seg optimalt. Optimal fortørking og slåttetid er viktigst, og det er derfor viktig å prioritere høstinga på areal langt vekk når det er gode innhøstings- og fortørkingsforhold. Dårlig fortørking kombinert med urasjonell håndtering og for lite lasskapasitet ved hjemtransport kan fort øke fôrtransportkostnadene med 10 øre pr FEm pr km. På en gård med 300 daa med 150.000 FEm grovfôr og 5 km kjøreavstand, vil transportkostnadene da være ca 75.000 kr høyere pr år enn ved god tilpasning.

For å kunne drive økonomiske konkurransedyktig på areal langt vekk, er det viktig at transportkostnadene er minimalisert. Da er det følgende klare forutsetninger som gjelder: Nok arealgrunnlag som gjør at kostnader til mellomtransport til og fra med høstemaskiner blir fordelt på mye fôrproduksjon, høsting ved 0,88 – 0,93 FEm pr kg tørrstoff, god fortørking til ca 35 prosent tørrstoff, rundballemetoden, kjøre seint nok med pressa som sikrer mye fôr i hver balle og ha god hjemtransportkapasitet med store lass. Beregninger på ulike gårdsbruk viser at god, rasjonell drift på minst 100 dekar ekstraareal opptil ca 30 km vekk da kan gi økonomisk konkurransedyktig FEm-pris levert på gården sammenlignet med innkjøpt grovfôr eller kraftfôr.

Korleis stelle enga om hausten?

Korleis bør vi stelle enga om hausten for å gjere plantane betre i stand til å tole ein hard vinter, og legge grunnlag for gode avlingar komande sesong?

Olav Martin Synnes
NLR-Sunnmøre

Gardbrukarar på Vestlandet melder om gode grasavlingar.

I kystklima, med milde korte vintrar, overvintrar fleirårige engvekstar oftast trygt. Men også ute ved kysten har ein av og til opplevd vanskelege vintrar, og skadd eng. Er det mogleg å førebygge vinterskade? Korleis kan vi auke sjansane for gode avlingar også komande sesong?

Tre slåttar?

Tidleg tredjeslått aukar sjansane for at ein unngår dei store nedbørsmengdene, som ofte kjem seinare om hausten. Tidleg tredjeslått gir også best førkvalitet. Beiting, helst med lettbeinte dyr, er eit alternativ til slått.

Unngå tre haustingar?

Dersom ein ikkje ynskjer å hauste tre gongar, bør ein utsette første og andreslått litt. Gjødslingsstyrken vår og sommar bør minskast. Ved fornying av enga bør ein unngå å så artar som veks lenge om hausten, til dømes raigras eller raisvingel.

Næringsreservar og overvintring

Mengda av ikkje-strukturelle karbohydrat, til dømes karbohydratet fruktan, verkar inn på overvintringsevna hos gras. Fruktan finn ein mest i dei lågaste plantedelane. Høgt innhald gjer plantane betre rusta til overvintringa. Ettervekst etter tredjeslått med låg stubbing, tappar plantane for opplagsnæring. Truleg vil ettervekst etter tidleg tredjeslått, kring 1. september, vere mindre uheldig enn etter slått kring midten av september. Tidleg tredjeslått gir plantane meir

- Stellet av enga om hausten, og veret om vinteren, påverkar livskrafta hos plantane om våren. I forsøksfeltet på biletet har tidleg tredjeslått kring 28. august gitt betre overvintring enn slått 15. september eller 5. oktober. Foto: Olav Martin Synnes.

tid til å fylle opp næringsreservane før vekstsesonen tek slutt.

Høgt innhald av nitrogen i jorda om hausten fører til auka ettervekst utover seinhausten. Dette kan tappe plantane for opplagsnæring, og gjer dei mindre vinterherdige. Derimot vil høgt innhald av fosfor og kalium styrke plantane si overvintringsevne.

Stubbehøgde og beiteintensitet

Vel ein å slå tre gongar, er det ein føremon for grasplantane at det ikkje vert stubba for lågt, då dette tærer på graset sine næringsreservar. Stubbehøgda bør vere minst 10 cm. Det er enklast å stubbe høgt nok med førhaustar. Det er meir krevjande å stubbe høgt med slåmaskin. Om ein i staden vel å beite ned graset, bør ein ta bort dyra før beitehøgda blir for låg.

Slåttetidspunkt

Truleg vil ein tredjeslått kring 1. september samla sett vere mest tilrådeleg. Kvaliteten på surfôret er best då. Samstundes får plantane tid til å samle ny opplagsnæring før overvintringa.

Kva gjer ein om vått ver hindrar hausting på denne tida?

Om enga tørkar opp seinare, kan ein hauste inntil første veka i oktober, i alle høve nær kysten. Førkvaliteten

er ofte litt dårlegare, men ein unngår at ein stor plantemasse overvintrar. Ved tredjeslått i oktober vil det vere ein fordel med påfølgjande låge temperaturar. Dette hindrar ettervekst og tæring på opplagsnæringa i plantane.

Område med lang kald vinter

I område med mykje snø og frost, er enga utsett for isbrann om våren som kan gjere stor skade. Samstundes kan store mengder med daudt samanklisstra plantemateriale på enga om våren hindre framveksten av nytt gras. Dette gjeld spesielt dersom jorda er kald og tung, og lufttemperaturen er låg. Ved låg stubbing kan ein ved første slått få det gamle visne graset med inn i surfôret.

Skilnad mellom strågras og bladgras

Typiske bladgras er raigras, raisvingel og engsvingel. Desse grasartane har ei tett bladmasse utover i sesongen, og hå-slått er i hovudsak blad. Når dette graset visnar ned, dannar det seg ei tett matte på jordoverflata. Plantane får liten tilgang til luft. Luftgjennomstrøyming i jorda blir hemma. Drenering av overflatevatn blir svekka. Snødekke på denne bladmassen, kombinert med frost, aukar

faren for snømugg. Er det meir enn 30 cm plante høgd på størstedelen av gras, og vintrane i området er krevjande, bør bladgraset haustast. Ei lett beiting er også aktuell, om vêret og jorda tillèt det.

Blir det brukt beitepussar må denne justerast slik at stubbhøgda blir godt over 10 cm. Unngå at gras vert liggjande i tette små haugar utover marka. Vi er usikre på om bruk av beitepussar er tilrådeleg.

Timotei og andre strågras visnar ned på ein annan måte enn bladgrasa, og ein kan tillate seg å la strågrasa gå inn i vinteren med større plante høgd enn bladgrasa. Dei harde stenglane i strågraset gjer at det er meir luftgjennomstrøyming i det visne plantematerialet som ligg på bakken om vinteren. Faren for isbrann og snømugg er mindre enn i ei tettare matte av bladgras.

Oppsummering

Ved tredje hausting bør ein stubbe ekstra høg, minst 10 cm. Låg stubbing tærer på opplagsnæringa. Rotmassen blir mindre, og næringsopptak og avling neste sesong blir lågare. Tidleg hausting, kring 1. september, er truleg mest tilrådeleg.

Sein hausting, i oktober, kan også gå greitt. Jorda må vere tørr og køyrersterk. Temperaturane må vere så låge at veksten stoppar. Om det blir ny vekst hos plantane etter hausting i oktober, kan overvintringa bli dårleg.

Dersom ein ikkje ynskjer tre haustingar, bør ein ved fornying av enga unngå artar som veks lenge utover hausten, til dømes raigras og raisvingel.

Lett beiting på bladgraseng vil redusere plantemassen og motverke overvintringsskadar.

Det er vanskeleg å gi eit entydig «fasitsvar» på kva ein bør gjere om ein har mykje gras i enga om hausten. Risikoen er større for bladgras enn for strågras. Risikoen for uheldige verknader er større i område med lang, kald og snørrik vinter, enn i kystområde med milde vintrar.

Dersom hausting vil medføre køyrerskade eller trakksskade på enga, er det truleg betre å late vere å ta siste slått.

Store grasavlinger – hvordan er kvaliteten?

Flere grasprodusenter melder om rekordstore avlinger til førsteslåt, men hvordan er kvaliteten på gras i år?

Ingvild Luteberget Nesheim,
NLR Rogaland
Lise Austrheim,
NLR Hordaland

Vêret vi har hatt i sommer har på mange måter vært optimalt for grasvekst. Dette viser igjen i store avlinger og tett, fin eng. De store avlingsmengdene kan også ha sammenheng med at det har blitt foretatt omfattende fornying av eng de siste årene, etter stor utgang av raigras i 2013.

Fôranalyser kan gi svar på om de store avlingene også er av god kvalitet. Fôrprøver av silo kan tas tidligst 6 uker etter ilegging, og rundballer kan tas 4 uker etter pressing. Vi har derfor ikke fått tatt så mange prøver til nå og har få analyseresultater å støtte oss til.

Høgt sukkerinnhold, lavt proteininnhold

Prøver av ferskt gras, tatt ved slått, viser svært høg energikonsentrasjon i raigras høstet rundt 8. juni, og timotei høstet rundt 12. juni, på Jæren. Grasprøvene viser et høgt innhold av sukker, men lavt innhold av protein. Derfor mistenker vi at en del fôr kan være svakt på protein. Det høge sukkerinnholdet kan skyldes lav temperatur. Lav temperatur og sol er optimale forhold for å bygge sukker i planten. Ved høge temperaturer bruker planten mer sukker til ånding. Årsaken til lavt proteininnhold kan være at det ble tatt større avlingsmengder enn det som var forventet ved gjødsling, og at det derfor ble for liten nitrogentilførsel i forhold til avling. I noen områder tror vi at lavt

Grasprøvene fra førsteslåtten viser et høgt innhold av sukker, men lavt innhold av protein.
 Foto: Ane Harestad

– Håper vi får rett karftfôrslag til dessert. Foto: Liv Kristin Sola.

proteininnhold kan ha sammenheng med utvasking av nitrogen på grunn av store nedbørmengder.

Disse observasjonene er som nevnt basert på få analyser.

Hvorfor analyse?

Det er stor variasjon i grovfôrkvalitet fra gard til gard og fra år til år, og den avhenger i stor grad av høstetidspunkt, engkvalitet, gjødsling, ensileringsmiddel, rutiner ved silolegging m.m. Derfor er det viktig å ta fôranalyser for å vite hva ditt fôr inneholder. En analyse av surfôret gir nyttig informasjon når du skal:

- Vurdere næringsinnhold og kvalitet på grovfôret.
- Velge kraftfôrsort og lage fôrplan til din besetning.
- Vurdere hvor mye fôr du har til vinteren.
- Planlegge neste års gjødsling.
- Kjøpe eller selge grovfôr.

Uttak av surfôrprøver

For å kunne lage en så representativ surfôrprøve som mulig, bør den tas med bor. NLR har egnede bor til rundballer og spesialbor for silo som kan ta prøve 5-6 m ned i massen. Når man skal velge hvilken dunge med rundballer man skal ta prøve fra, er det viktig at en på forhånd har en formening om hvilken fôr kvalitet en forventer at den utvalgte dungen skal representere. Ønsker du å vite noe

om gjennomsnittskvaliteten, eller ønsker du å finne det beste fôret, eller det med mest struktur?

Kontakt oss og bestill uttak av prøver så fort som mulig, så kan vi tidlig få satt deg på lista og begynne å planlegge fornuftige kjøreruter. Det er greit å ha analyseresultatene klare når en skal i gang å føre med et nytt surfôr og lur på hvilket kraftfôr som passer best i lag med det.

Ny NLR-Surfôrtocken

NLR-Surfôrtocken er et verktøy som tar utgangspunkt i verdiene fra egen surfôranalyse og gir deg en oversiktlig tilbakemelding om kvaliteten på surfôret og tips om mulige forbedringsområder. Du får ikke bare tall for næringsinnholdet, du får også tilbakemelding på gjæringskvaliteten og mineralinnhold. Dette gir deg konkrete tips til hvordan fôret kan brukes og hvordan gjødslinga har fungert.

Surfôrtocken har blitt fornyet fra i fjor. Vi har foretatt mange små justeringer og endret vurderingen av sukkerinnholdet i fôret, fra å være avhengig av tørrstoffprosenten, til å være en fast faktor basert på hva som er ønskelig for dyra. I tillegg har vi satt inn en vurdering av kation/anion differansen (KAD). Dette for å kunne gi en bedre pekepinn på om forholdet mellom ulike mineraler kan gi fare for at gjeldkyr utvikler melkefeber. KAD-verdien sier noe om fôret er best egnet til melkekyr eller til gjeldkyr.

Surfôrprøven gir informasjon om kvaliteten på grovfôret.

Foto: Liv Kristin Sola

Haustattlegg, meir aktuelt i år?

I år, kor mange har fått gode grasavlingar, er det aktuelt å fornye noko av grasareala i haust.

Ragnvald Gramstad
Seniorrådgivar NLR Rogaland

Etablering av nye grasattlegg blir vanlegvis vellukka om arbeidet vert gjort innan utgangen av august. Du bør likevel vera forsiktig med pløying av sterkt kuperte og i hellande terreng, med fare for jorderosjon utover hausten. På slike areal bør ein etablera attlegget om våren.

Gammal eng og kvekeproblem

På gammal eng er det ofte innslag av kveke. Kveka må vekk, og difor må ein behandle med glyfosat i god tid før pløying. Om det er vanskeleg å få optimal behandling med glyfosat, bør ein venta på god gjenvekst etter ein normal 2. slått. Det er då aktuelt med nedsprøyting av ein «god 3. slått», ein tørr periode i midten/slutten av september. Til neste vår er all grasvegetasjon død, og ein har då eit bra utgangspunkt for pløying eller anna form for jordarbeiding før såing.

Kalke, gjødsle, pløye

Å pløye gir vanlegvis best resultat. Hugs å kalke før pløying. Det er aktuelt å spre husdyrgjødsel, 2-3 tonn/daa, før pløying. Det er aktuelt å tromla, både før og etter såing. Grunn såing vil sikra jamn og rask spiring av grasfrøet. På denne tida har vi normalt både høveleg fuktighet i jorda og god jordtemperatur.

Kva bør vera siste frist for haustattlegg?

Vanlegvis får du best resultat om attlegget blir etablert innan 20. august, men på flate, gode areal og i dei beste områda langs kysten, kan dette gå bra, med såing innan første veka av september.

Grunn såing sikrar jamn spiring.

Foto: Ragnvald Gramstad

Frøugras

Rett sådjupne, 1-2 cm, vil sikra rask etablering av attlegget. På hausten har ein vanlegvis lite problem med frøugras. I nokre høve er det aktuelt med ei ugrassprøyting seinhaustes, men oftast kan du venta og ta ei vurdering til våren.

Avlingsnivå

Avlingsnivået på 3. slått av gammal

eng er om lag 100-150 kg tørrstoff/daa. Avling på haustsådd attlegg, gir om lag 1.200 kg tørrstoff per dekar komande sesong, fordelt på tre slåtter. Eit vårsådd attlegg gir normalt ei totalavling på om lag 800 kg tørrstoff/daa, fordelt på to slåtter.

Ta kontakt med di lokale NLR-eining, om du vil drøfta ulike attleggsmåtar i ditt distrikt.

Bygdeutviklar takkar av

Kenneth Bakkehaug har dei siste fire åra hatt sitt virke som bygdeutviklar i Dalane. Til hausten tar han fatt på nye utfordringar.

▼ **Jane Brit Sande**

– Dette har vore ein utruleg kjekk og lærerik jobb, seier Bakkehaug.

Han skynder seg å fortelje at han ikkje sluttar fordi han vil vekk frå Dalane og sitt engasjement der, men fordi han skal vidare til noko anna.

– Eg er ikkje i tvil om at bøndene kjem til å klare seg utan mitt engasjement i regionen, held han fram.

Det er Fylkesmannen i Rogaland og Innovasjon Norge som tok initiativ til engasjement av bygdeutviklar i regionen. Dei ynskjer at bygdeutviklaren skal vere tilgjengeleg for heile regionen. Samarbeidskommunane, Bjerkreim og Sokndal, ynskjer at bygdeutviklaren skal fokusere meir på dei, då dei er med og finansierer stillinga. Eigersund og Lund kommunar var med i ordninga tidlegare, men trakk seg ut i 2014.

– Dette har ført til fleire dilemma for min del, seier Bakkehaug.

Tett på toppen

I sitt engasjement som bygdeutviklar, har Bakkehaug jobba tett på toppsjefar i næringslivet og ordførarar i kommunane, og med landbrukskontora.

– Det er utruleg imponerende korleis dei ser heilheita i regionen, skryt han.

Bakkehaug har vore limet mellom landbrukskontora og andre aktørar, som Greater Stavanger, Geopark, og bankar.

– Dalane hadde eit velfungerande næringskontor, men Eigersund ville vere for seg sjølv. Eg trur ikkje det var klokt for regionen. For eksempel hadde næringsjefen kontor saman med etablererorganisasjonen Skape. No har fire kommunar dialog med same organisasjon, samanliknar Bakkehaug.

– Om kommunesamanslåinga kjem, blir det igjen eit tett samarbeid, og det trur eg vil vere bra for regionen, slår han fast.

Liv i regionen

Bakkehaug har vore i spissen for fleire prosjekt i regionen. Dalane Young Farmers er komen i gang, og er ein samlingsstad for unge og framtidige bønder i Dalane. Mjølkeprosjektet Dagros i Dalane er vel gjennomført

og avslutta. Mjølkebønder har satsa og investert, og det renn fleire liter mjølk frå Dalane enn det gjorde før prosjektet starta.

– Nokre bønder har takka av, av forskjellige årsakar. Sjølv om talet på bønder har gått litt ned, har ikkje talet på liter mjølk frå regionen gått ned. I tillegg har neste generasjon fått sleppe til på fleire av gardane, og det er gjort gode investeringar. Det gjer godt for miljøet, oppsummerer han.

Prosjekt Bjerkreimsvassdraget er eit næringsprosjekt i og rundt Bjerkreimselva. Målet er at turistar skal stoppe opp, og Bakkehaug har sett forskjellige aktørar i kontakt med kvarandre.

– Eg skal hjelpe folk som ikkje kjenner kvarandre, til å snakke saman. Nokon må ha den dialogen, det gjer seg ikkje sjølv. Det er her min koplingskompetanse kjem inn. Kven er kven, kven gjer kva, og kven kan tilby kva. Desse må få hjelp til å koma i kontakt med kvarandre, seier Bakkehaug.

Dalane vidare

– Eg trur Dalane vil følgje utviklinga elles i landet, med større og færre bruk. Dei som investerer, kjem til å sitje på store verdiar om 20 år. Ein vel-

Må vurderast

Geir Skadberg, assisterande landbruksdirektør hjå Fylkesmannen i Rogaland, seier dei er fortsatt positive til ordninga, men at det ikkje er deira avgjersle åleine å utlyse stillinga på nytt. Det er eit lag som står bak ordninga med ein bygdeutviklar i Dalane; to av fire kommunar i regionen, Fylkesmannen i Rogaland, og Innovasjon Norge.

– Me hadde eit ekstraordinært styremøte om akkurat dette i går. Me er samde om at dette er ei viktig stilling, alle desse fire bygdeutviklarstillingane me har i Rogaland er viktige, både for tradisjonelt landbruk og

for etablering av nye næringar, seier Skadberg.

– No må Dalane, som region, diskutere saka. Det skal vere eit møte i Dalane Regionråd i september der denne saka vil bli tatt opp. Både Fylkesmannen og Innovasjon Norge vil ha med alle kommunane med på dette. Me synest at regionen skal stå samla. Dalane er ein spanande region, både for tradisjonelt landbruk og nye næringar. Me håper dei (Dalane Regionsråd) ser at landbruket er viktig for heile regionen, held han fram.

Ikkje pengar i Lund

– Førebels held me oss utføre ordninga. Bakgrunnen for avgjersla om å trekke seg ut, var økonomi. Me måtte gjere ein del innsparingar i kommunen, og alternativet var å behalde skogbruksjefen og la han ta seg av næringsutviklinga i kommunen, svarer Pål Ravndal, ordførar i Lund kommune, på spørsmål om kommunen sin ståstad.

Kenneth Bakkehaug, bygdeutviklar i Dalane, trur at ei kommunesamanslåing vil føre til eit tett samarbeid som vil vere positivt for regionen.

driven gard vil bli verdt utruleg mykje, seier Bakkehaug.

Statusen til bonden, opplever han å være på vei opp.

– Her i Dalane er det mange dyktige bønder. Dei har sjølv sagt gode og dårlege dagar, slik som alle andre, men fleire av dei er takknemlege for det dei har, og er svoltne etter å koma vidare, skryt han.

Bakkehaug har ikkje berre jobba med bønder. Gjennom dei fire åra han har vore engasjert i stillinga, har han sett nye næringar spire fram.

– Det er krevjande å få god lønsemd i tilleggsnæringar. Men det er mogleg å lukkast, og det finns mange eksemplar på det. Med tøffare tider i oljebransjen, vil fleire prøve seg med sine draumar. Men når alt kjem til alt,

er det ikkje talet på sauer eller dekar dyrka jord som måler kvaliteten på livet. Det må vere ein balanse mellom arbeid og fritid, meiner han.

– I dag skal me alle rekke så alt for mykje på så alt for kort tid, seier bygdeutviklaren.

– Førebels kjem me ikkje til å ta ei ny vurdering, held han fram.

– Me var ikkje misnøgd med ordninga, men me har hatt ein anstrenge økonomi i kommunen. Me såg at dette var ein av dei postane der me kunne spare inn, og la andre i kommunen ha den funksjonen som bygdeutviklaren hadde.

Nyttig for bøndene

– Me tok kontakt med kommunen, då dei plutsleg kutta utgifter. Då me spurde kvifor bygdeutviklaren var blant kutta, fekk me til svar at bygdeutviklaren eigentleg ikkje hadde gjort noko i bygda, seier Per Kåre Kjømø, leiar i Lund Bondelag.

– Mjølkeprosjektet i Dalane var positivt for heile Dalane, Lund inkludert, men utanom det har me ikkje hatt noko svart på kvitt for å vise til kva han har gjort for kommunen, og då såg dei ikkje store nytten.

– Eg kunne hatt bruk for bygdeutviklaren sjølv akkurat no, eg vurderer om eg skal bygga ut, fortel han.

– Me er i ein litt merkeleg situasjon

med jordbrukssjef i kommunen. Det har vore mange forskjellige i stillinga, og no er ein pensjonist engasjert i ei kombinert stilling som skogbruks- og jordbrukssjef. Han seier sjølv at det må skje noko på denne fronten.

Kjømø seier at sjølv om kommunen kutta denne stillinga, opplever dei, i bondelaget, kommunen som positiv til landbruket.

– Me i Bondelaget synast det er dumt at me mista bygdeutviklaren. Det er ein plass å henvende seg når det er vanskeleg å finne informasjon, han har mykje kunnskap, avsluttar bondelagsleiaren

Skråblikk

Syklisten

Eg har sykla sykkelritt. Ikkje Nord-sjørittet, eg vil ikkje meg sjølv så vondt. Ni mil med garantert motvind og overhengande fare for lokale byger er ikkje noko for meg. Eg utvandra til andre sida av fjellet. Til Austlandet, og heilt til andre sida av Riksgrensa, for høvet. Ruta gjekk frå Strömstad til Halden. 80 km på eit smalt sete. For ein fryd.

Gamlingen hadde rusta opp sykkel min. Etter første treningstur, ei veke før rittet, innsåg eg at min trufaste Merida frå førre årtusen ikkje ville halde. Svisgerinna hadde heldigvis ein sykkel på lur. Gamlingen fekk den i stand den òg. Etter tredje treningstur kunne me konstatere at eg no var klar, det var ikkje tid til meir likevel. Eg var nok den som hadde mest tru på at dette

kom til å gå fint. Uvitskapen rår, og nokre gonger er det best slik.

Få dagar seinare var me på plass i Strömstad. Eg var ved godt mot. Ljos i sinnet. Kroppen var spent og klar. Eg visste det var eit godt stykke eg skulle legge bak meg, og eg visste det kom til å bli hardt. Startskotet gjekk, og eg rulla avgårde. Eg kavte meg gjennom gjørme og motbakkar i dei svenske skogar, herja asfalt ved Riksgrensa, nemte eg motbakkar og gjørme? Kvar mil sykla me gjennom ei slik passering med banner og heile pakka. Den viste kor langt eg hadde igjen, og den var nok ein smaksprøve på den forrekte passeringa. Den der det står «mål» med svære, feite bokstavar.

40 kilometer frå start, halvvegs i løypa, kom den første smellen. Ser-

vicestasjonen der dei delte ut både boller og bananer var meir enn kjærkommen, men ein ting gjekk hardt og brutalt opp for meg: Eg var ikkje komen lenger enn halvvegs. Eg hadde like langt igjen, og hadde ingen føresetnad for å vite kva som venta meg. Eg var så sliten og eg var så drita lei heile opplegget at eg visste knapt kvar eg var. Faktisk, eg visste ikkje kvar eg var. Det var ein annan ting. Eg visste eg ville heim, og eg visste eg ikkje hadde stort anna val enn å kome meg til mål.

Eg kava meg vidare. Ikkje fullt så ljøs i sinnet, ikkje fullt så mykje fult i kroppen. På toppen av ein lang og sleip bakke delte dei ut cola. Eg likar cola, men det har aldri, aldri, aldri smaka så godt som då. Stien i skogen var glatt. Dei frivillige var leie av å venta, men dei heia på meg likevel. Eg visste eg var langt bak.

Eg kom meg i mål, altså. I eit stykke, utan assistanse frå blålys. Målpasinga smakte godt. Desideret sist i min klasse, men kva gjer vel det? Mørketala er store, me veit ikkje kor mange som ikkje turte melde seg på!

JBS.

Open gard

✓ Liv Kristin Sola

Torje (7), Isak (5) og Margit (2,5) inviterer folk heim til gards på Nærland, søndag 23. august.

– Denne garden var ein av dei første som arrangerte open gard, då arrangementet starta for 26 år sidan, fortel mor, Siv Follerås og far, Bjarte Nærland.

– Me har fire John Deere traktorar, ein Massey, ein dumpar, ein hengar, og tre vatningsvogner. Dei kan få sjå alle dyra våre, kyr, kalvar, kaninar, høner, kattar, ein hund og stutar, seier Torje.

– Under open gard blir det saueklipping, ponniriding, og me får grisar til gards, fortel Siv.

Det aller kjekkaste synest Isak, er å ta salto, over alt.

– På open gard kan alle få ta salto i halmen, lovar han.

Margit likar seg i fjøset, og vil gjerne visa fram både kaninar og kalvar. Men aller best likar ho katten sin, Karina.

– Me må vera rolige i lag med dyra, forklarar Torje, medan Isak turnar i baskilja, og Margit hopper hinder over innreiinga.

Torje, Isak og Margit lovar sal av grillmat og meieriprodukt. Gutane har planar om å arrangera traktorpulling med trøtraktorane, og håpar mange vil bli med.

– Byggefelt? Nei, takk!, seier Torje. Han og Isak ler godt av tanken om å bu tett på naboane.

Heile familien gler seg til å visa fram garden, og fjøset med to mjølkerobotar.

– Me har fått sykkelsti frå Nærbø

Bjarte, Margit, Siv, Torje og Isak ønsker alle velkommen til gards.

heilt fram til garden på Nærland, ein flott sykkelstur for heile familien, oppmodar Siv.

Loddet - til odel og eige

Eg er ikkje sikker på kva tid det gjekk opp for meg kva det innebar at eg var odelsgut (rett nok nummer to i køen, men likevel). Første gong det *demra*, var eg kanskje åtte eller sju år gammal. Eg var med på hesjing inn under løa. Eg gjekk vel mest i vegen, slik som ungar brukar å gjera, men det var noko med den innbitne måten farmor handsama riva på; flugene som surra kring øyra; lukta av høy som fylte alt kring oss. Og far som småkjefta og instruerte. Og det at eg ikkje berre kunne gå heim. Det var noko med det uendelege perspektivet. Vi vart jo aldri ferdige. Det tok aldri slutt.

Eg var ikkje så veldig interessert. Eg levde livet mitt inni mitt eige hovud, og dei pliktene eg vart pålagt, utførte eg utan iver eller særleg begeistring. For tre generasjonar sidan vart det sett på som eit privilegium å stå langt framme i odelskøen. For då hadde ein noko å livnæra seg av. Noko å byggja på. Det er mykje som har endra seg sidan då.

Men oldefar, farfar og far sin sveitte ligg i den jorda. Dei levde alle av, for, eller med jorda. Under, over, i tradisjonen. Og kvar generasjon utvida litt meir enn den som kom før; dyrka jord, rydda beite, bygde nye eller utvida gamle driftsbygningar, for å gjera det litt betre for neste generasjon.

Og parallelt med dette gjekk utviklinga i landbrukspolitikken: krav, mekanisering, effektivisering og endringar i støtteordningane. Oldefar trefte eg aldri. Det var vel aldri noko val for han om han skulle bli bonde. Farfar døydde då eg var ni år. Eg trur han eigentleg ville verta tømmermann. Men han hadde vel heller ikkje noko reelt val. Og farmor levde med hans val, slik som mor, eg, og syskena mine levde med far sine. Eg hadde trælær i nevane frå eg var tolv år gammal. Dei forsvann ikkje før eg vart industriarbeidar på slutten av 90-talet.

Men far han valde både i pose og sekk.

Feriar, ettermiddagar og helger - dei er annleis for ungar som kjem frå gard enn for andre. Dei er ladd med

arbeid. Med lukta av dyr, hevd, jord, gras, maursyre og sprøytemiddel; lyden av traktorar, motorsager, kyr som rautar, sauer som breker. Den taktfaste lyden av spettet som lagar plass for ein ny gjerdepåle. Handa ned i bøtta med kunstgjødsel, skrapinga når ho nærma seg botnen. Naturen heilt innpå; det sprenggrøne om våren og sommaren, den underlege stilla om vinteren. Mørkret under Randåsen. Bekmørkt. Berre lyspæra på gamle sauhuset som lyste.

Far elska å vera bonde. Sjølv såg eg det som ei slags straff. Men eg arbeidde. Vart meisla ut av pietismen. Du SKAL arbeida. Dersom du ikkje arbeider, er du ingenting. Du fortener ingenting. Det er omkvedet. Stå opp og gå på jobb. Ikkje klag. Det er mange som har det verre enn deg. Det er loddet ditt. Det er garden din. Ein gong vil du måtte bestemma om alt dette skal bli ditt. Ein gong om lenge. Mens gravemaskina står og durar og grev grøfter på hi sia av *Tjødna*. Eit mål her og eit mål der. Det er ikkje nokon liten fillegard, dette her. Mens sauene spring i heia under Indrejordsnuten.

Ein dag, Østenfar.

Dette med overtaking var ikkje noko eg søkte aktivt. Det var heller noko eg pressa framover i tid. Eg brann ikkje for det. Då far skreiv brev til alle odlingane - for det bekymra

han dette med framtida - det å finna nokon som såg syn på å ta over. Då fekk han berre eit einaste skikkeleg svar, og det var frå Frøken Frekkesen (den yngre systera mi). Far ville vete - så skulle han gjera slik eller slik - selja eller halda fram - leggja til rette. Og i motsetning til meg, så var ikkje far nokon sentimental person. Han var ein rasjonalist. Brukte ikkje tid på anger eller tvil. Eg trur dei kallar det ekstrovert.

Dei sa at han var slik ei motive- rande kraft der ute på sauemøta og landbrukskonferansane. Oppglødd og optimistisk. Men oss makta han ikkje å motivera, for tålmodet hans strekte ikkje til. Og tvang ville han ikkje bruka. For ingenting er så lite motiverande som tvang. Eg var båten som seig frå land, og han var den som sto med ein fot på brygga og ein i båten, og freista å klemma meg innåt.

Men *min* sveitte ligg òg i jorda på Kåda, og bror min sin. Det eg freistar seia, er at banda som bind ein til ein gard - odelsbanda - er annleis enn alt anna. Og no er eg på veg inn i eit oppgjer med meg sjølv, og dei vala eg har teke, som eg er hundre prosent sikker på at er rette.

Men likevel så klemmer det på ein nerve ein plass ved hjarterøtene.

Haren

Kåseriet: for folk flest

Det handlar om kompetanse

– Eg må kjenne til reaksjonane- og kunne lese treet, forklarar juletre dyrkar Mikal Hetland. Skil du lukkast som juletreprodusent, treng du topp kompetanse og evne til å utføre dei rette tinga til rett tid.

■ Eirik Stople

– Her har vi hatt store sviskader på juletre dei to siste åra. Opp mot 40 prosent av trea, i alle utviklingsstadi-

um, hadde skade og mange tre måtte fjernast. Det er snakk om skade for fleire millionar kroner, fortel bonde og juletre dyrkar, Mikal Hetland, i Fister i Ryfylke.

Mikal Hetland har drive med produksjon av juletre sidan 1996, og aldri opplevd liknande skadeomfang som i 2013 og i 2014. Våren 2013 blei det sviskade på grunn av frost i jorda og

Kristine Barka Hetland og Mikal Hetland er begge fulltids bønder som driv juletreproduksjon i kombinasjon med allsidig husdyrhald, på Fister i Hjelmeland kommune. Mikal (52) tok over farsgården som 22-åring.

Ekteparet har borna Nils Eirik (27), Kjell Petter (23), Ole Mikal (20) og Stine Lise (17). Dei har fem tilsette frå Polen. Polakkane har ein turnus på tre månader på jobb og tre månader heime i Polen. Slik har

familien heile tida to/tre tilsette.

Kristine er sjefen i grisehuset, der ho årleg produserer 1.600 smågris. 1.000 av desse blir føra fram til slaktegris. Dei har ein mjølkekvote på 120.000 liter. I år hadde dei 180 sauer som lamma, om lag 200 vinterføra sauer.

Sauene blir sende på heiebeite om sommaren. Ca. 40 sauer blir heime og "jobbar" i juletreplantasjane.

Dei leiger to gardar, og disponerer 250 dekar dyrka jord og 250 dekar kulturbeite.

Mikal har ansvar for juletreproduksjonen. Produksjonen har utvikla seg gradvis frå 1996 og i dag har dei eit produksjonsareal på 300 dekar. Med 600 tre per dekar har dei omlag 180.000 tre i produksjon. Dei har både direkte sal og engrossal av juletre. I tillegg produserer dei juledekorasjonar og ved for sal.

◀ *Kristine Barka Hetland og Mikal Hetland ved servicebygget, med utsikt til Hetlandsvatnet.*

vindutturking. Vinteren 2014 førte ein lang periode, på åtte veker, med austavind til sviskaden.

– Eg ser på desse to åra som klimatiske unntaksår, nå ser vi framover seier juletre dyrkaren.

Ny produksjon, ny kunnskap

– Me har tett kontakt med produsentar og rådgjevarar i Danmark, og har også vår eiga rådgjevingsteneste i Norge, forklarar Mikal Hetland.

Då han starta opp med plantasje-produksjon av normannsedelgran til juletre på 1990-talet, var han kompetansemesseg på bar bakke. Juletre dyrkaren gir mykje av æra til dåverande rådgjevar, Terje Pundsnes, for motivasjonen til å starte opp med ein ny og ukjent produksjon.

Etter mange studieturar til Danmark, og eit godt fagmiljø heime, har dei utvikla eit fagleg sterkt produksentmiljø. Dei har også hatt nytte av forskingsarbeid innan plantevern og gjødsling.

Mikal referer til ein fruktdyrkar frå Hardanger, som uttalte at juletre dyrking krev minst like høg kompetanse som profesjonell fruktdyrking. Han blei tidleg klar over at mykje handlar om å kjenne til reaksjonane i treet, og at trea opptre med individuelle veksemåtar og veksekraft. Den profesjonelle dyrkaren må ha evne til å lese treet.

Forming og stell

Alle trea blir forma. Målet er eit slankt og tett tre. Mikal følgjer visse grunnreglar i forminga.

– Topp kvalitet av fjelledelgran har eit stort eksportpotensiale, fortel Mikal Hetland.

Når trea har fått fem greinkransar fjernar han den nedre greinkransen og føreteik det han kallar grunnklippen av dei andre kransane. Seinare i utviklinga justerer han inn sidegreinene for hand ved å knekke dei medan dei enno er urteaktige. Greinene dannar knoppar i knekkpunktet, slik blir knekkpunktet kamuflert for ettertida.

– Eg vurderer symmetrien i trea. Det skal vera passe opning mellom greinkransane og godt med internodiegreinene, dvs smågreiner mellom greinkransane, forklarar Mikal.

I slutfasen til trea er det ei utfordring å ikkje få for langt årsskott. Det vil gi for open topp. Veksekrafta varierer frå år til år. I 2014 hadde trea ein enorm vekst, medan utviklinga

Sau av rasen suffolk, kryssa med shorpsire, beitar ned vegetasjonen mellom juletra.

Normannsgren, med moderat sviskade, som har blitt kamuflert med ny tilvekst.

og veksten har vore langt seinare i år. Han må heile tida ta omsyn til individuelle forskjellar i veksemåten til trea.

Det er også ei utfordring at ulike landsdelar og oppkjøparar ønskjer ulike treformer.

– Heldigvis ønskjer dei fleste variasjonar i treformer for å tilfredstille ulike kundebehov, erfarer Mikal.

Gjødsling

Opp gjennom åra har det vore ulike tilrådingar om gjødsling. Nålefall og misfarging av baret har ofte årsak

i næringsmangel, av ulikt slag. Det oppstår gjerne mangel på mikro-stoffer som mangan, magnesium, kopar og bor. Det er ikkje berre å tilføre meir gjødsel. Ubalanse mellom næringsstoffa, som til dømes mellom kalium og magnesium, kan blokkere for næringsopptak i planta.

Mikal gjødsler med husdyrgjødsel tidleg om våren, og held fram med mineralgjødsel, både som tørrgjødsel og i flytande form, som bladgjødsling (nålegjødsling). Han har god erfaring med Helgjødsel, tilsett mikronæring

etter bestilling. Hausten før trea skal fellast, gir han ekstra med nitrogen for å få eit lubbent bar med frisk farge.

Plantevern

Juletra blir angripne av både store og små skadegjerarar. For å unngå skade av hjort og rådyr blir alle plantingane inngjerda med eit to meter høgt nettingjerde.

Både lus og midd kan opptre i plantingane.

– Lupa er blitt eit viktig arbeidsreiskap, fortel dyrkaren.

Han har ein ganske høg terskel for sprøyting, då han vil unngå å bryte balansen mellom nyttedyra og skadedyra.

Mange juletreprodusentar nyttar Roundup for å halde nede vegetasjonen av gras og tofrøblada arter som veks mellom juletra.

– Eg nyttar sau til denne jobben og kryssar rasane av suffolk og shorpsire. Etter mi erfaring, kan eg berre nytta sau i utmarksplantingar, fordi sauen må ha ein allsidig meny for ikkje å beite på juletra. Eg har 40 sauer med lam, for å halde nede grasvegetasjonen til areal på 300 dekar. På denne tida ser det litt rufsete ut, men utover hausten blir alle felte nedbeita.

Sidegreiner som blir knekte før dei blir treaktige, dannar endeknopp som set nytt skot neste år.

Fjelledelgran

– Det er dette som er eksportvare, seier Mikal, og viser fram eit nydeleg eksemplar av fjelledelgran.

Fjelledelgrana blir ikkje dyrka, i særleg omfang, i Europa. Mikal erfarer at det er stor etterspørsel etter kvalitetsproduksjon av fjelledelgran. Også den norske marknaden føretrekk fine tre av fjelledelgran framfor normannsgran.

Ei av dyrkingsutfordringane med fjelledelgran er å skaffe nok frø av dei rette proveniensane (klimarasane). Sjølv dyrkar Mikal tre proveniensar; Spring mountain, Grassie mountain og Arisonica, alle frå Canada. Han har best erfaring med proveniensen Grassie mountain.

Juletree av fjelledelgran er slankare, lettare og tettare en normannsgran. Dei har også meir variasjon i fargetonen.

Sal og marknad

Mikal Hetland er dagleg leiar i føretaket, Norsk Juletreservice, som er ein salsorganisasjon. Selskapet er organisert som eit AS og har 80 aksjeeigarar. Dei har teikna leveringavtale med 30 produsentar, frå Ryfylke, Nord-Rogaland og Hordaland. Salsorganisasjonen sel juletre til oppkjøparar i den norske marknaden. Alt blir sortert etter eit definert sorteringsreglement. Prisen blir sett ut frå om det er A eller B kvalitet og høgde på trea.

Norsk Juletreservice, Ligos (held til i Lyngdal) og rådgjevingstenesta står bak det nye merkevarenamnet Fjordtree, som skal marknadsføre eksport av juletre frå Norge.

Etter 2008 har juletrenæringa opplevd ei god prisutvikling. Dei siste åra har det vore underdekning av norsk vare og import frå Danmark. For tida er det overproduksjon av juletre i Danmark, særleg av sekunda vare. Dette pressar prisen på norske tre av B-kvalitet.

– I Danmark ser me ein vriding frå moderate plantasar, drivne av bønder, til store plantasar som ulike konsern står bak.

– Me er avhengige av å ta ut mest mogeleg av A-kvalitet, understrekar Mikal. I ein normalsituasjon har han ein uttaksprosent på 90 prosent. Om lag 60 prosent av trea oppnår A-kvalitet.

YTRING

Om å bryte med gjeldende reguleringsbestemmelser

Her om dagen fikk jeg tilsendt et utklipp fra "Aftenposten" 26-1-10 om "Hestehandelen i Bjørvika", skrevet av leder i Oslo arkitektforening (OAF), Andreas Vaa Bermann.

Med dette bare en liten kommentar til følgende 'statement':

"Store prosjekter bryter som oftest med de lokale reguleringsbestemmelsene."

Først: Hvorfor presiserer han *lokale* reguleringsbestemmelser? – Andre reguleringsformer har vi ikke. Man kan beklage det, for dagens politikere endrer reguleringsplaner like fort som dresskledde menn skifter skjorte. Det kan derfor bli behov for at staten overtar hele reguleringsansvaret. Eller andre. Men *ikke* utbyggingsinteressene. De har allerede fått en alt for stor makt. Også i Bjørvika.

Så til en tankevekkende opplevelse jeg hadde for snart 50 år siden: Jeg var med på å grave frem den hellenistiske byen Morgantina, som ble totalrasert av romerne i år 216 før Kristus. Her fant vi en utrolig velregulert by, med plass både for offentlige bygninger og plasser, og en forbausende moderne teknisk infrastruktur, som f.eks. trykkvann, kloakk og gater med fast dekke og fortau. All bebyggelse var tydelig underordnet en stram reguleringsplan.

Med unntak av noen få palassliknende bygg som bryter med bygge-linjene.

"Disse er fra sent i byens historie", slår min professor fast. – "Hvordan kan du se det?", undret jeg, – "Jo, de bryter, som du ser, med byens vedtatte planprinsipper. Det at folk med økonomisk makt kan ta seg til rette på den måten er alltid et tegn på forfall, kulturelt så vel som politisk. Du finner aldri denne type maktdemonstrasjon i en sivilisasjon som er vital." (Professoren var Eric Sjöquist, professor i klassisk arkeologi ved Princeton University).

Altså, dette at *"store prosjekter bryter som oftest med de lokale reguleringsbestemmelser"*, er i seg selv et varsko om at her bør man gå stille i dørene.

Bjørvika-utbyggingen kan selvfølgelig være så verdifull at man bør bryte tidligere inngåtte kontrakter med byens innbyggere – ja, for en reguleringsplan er først og fremst en juridisk kontrakt. Men at slike kontraktbrudd er blitt vanlige, er likevel et dårlig argument for å fortsette med det.

Publisert i «Arkitektnytt» nr. 6 – 2010.

Røyne Kyllingstad.

Svar til Jesper Jarl Ravndal om lammetilskot

Jesper Jarl Ravndal hevder at det vart ein stor fordel at lammetilskotet vert utbetalt på slakteoppgjøret. Han meiner at det då vert utbetalt 8-9 månader tidlegare nå enn om ein måtte søkja. Dette er ikkje rett. Det er dei pengane som skulle vore utbetalt i juni etter søknad i januar, som skal brukast til slaktetilskot om hausten same året. Altså kjem dei ut til sauenæringa ca 4 månader seinare enn etter gamal ordning. Det er rett som Ravndal hevder at dei som sel ein sauegard til nær slektning, kan

auka prisen (skattefritt)for å ta igjen tapet som oppstår ved omlegginga. Den store forskjellen er berre at det er den nye brukaren som då må betala(skattefritt). Etter gamal ordning var det staten som måtte betala. Det seier seg sjølv at dette ikkje kan kallast ein stor fordel for sauenæringa. Det er urovekkjande å konstatera at lojaliteten til politisk parti og Bondelaget stenger for innsendarar evne, eller vilje, til å sjå kva som tener sauebøndene best.

Magnus Tjåland

FAGLAG OG MØTER

NM i sauakklipping og ullhåndtering

Lørdag 26. sept. på Vikeså (Bjerkreims marken)

Påmelding 1. sept. Tlf. 98 24 22 14
Hilde Håland, hilk@fatland.no

Arr.: Bjerkreim Sau og Geit

Byggedager i Hestestadbygda

21.-23. august

Freitag 21. august kl. 19.30 starter dagene med humorshow og konsert i Hestestad samfunnshus, Ualand.

Lørdag 22. august – kl. 11.-16.00 Stort marked og aktiviteter v/samfunnshus og i «gadå» på Ualand. "Bondens Hjørne" – Tema Sunt Bondevett

Hestestad Samfunnshus kl. 12

Søndag 23. august – kl. 11.00 – Gudstjeneste og kirkekafe. Kl. 11.30 - Bygdevandring med lokale naturloser fra skolen, via Tåretjørn og Djupedal til Ueland gård, som har Åpen gard arrangement fra kl. 12.00-16.00. Det gamle skolehuset/museet på Steinsland vil være åpent fra kl. 14.00-16.00.

Grillfest for medlemmer i Gjesdal Sau & Geit!

Laurdag 22. august vil vi i styret i GSG prøve å få til en sosial fest for medlemmene i Gjesdal.

Vi har fått både Fatland og Nortura til å komme og grille for oss, så her er det bare å komme!

Festen vil ta sted på Kyllingstad forsamlingshus, hovedsaklig skal festen være ute om været tillater. Alkoholholdig drikke tas med sjølv (påsefest), ellers tar vi med et par kasser med brus som selges.

Vi fyrer opp grillen kl 19.00!

Vel møtt til en sosial og kjekk kveld! Styret

Plastinnsamling Nærbø

Laurdag 22. august kl. 10.00 – 13.00. Kvía AS, Bjorhaug Industriområde.

Me tar nett, kr 50,- /pers.

Vigre 4H

Plastinnsamling

Landbruksplast

Nord Jæren-Sola. Lørdag 12. september 2015, kl. 10-12.30

Sola Kommune sitt lager på Sande/Joa

NB! Rundballenett skal leveres i knytta plastsekk.

Samarbeid mellom Sola Bondelag, Sola Kommune og Skjalg 4H.

For nærmere informasjon, kontakt

Skjalg 4H v/Erik Joa,
tlf. 404 04 411

FRØY 4H har plastinnsamling

på Tegle 22.08 kl. 10-12.

Tar imot kvit og farga plast, stor-sekker og nett. Evt. spørsmål ring Tlf. 909 40 233

Open gard på Ualand

Søndag 23. august kl. 12.00 hjå Gunn Linda og Ståle Ueland.

"Margunn's kjøkkenhage", kano-paddling, kalvemønstring og andre aktiviteter. Sal av lapskaus m.m.

DALANE

SAUEKVELD torsdag 27. august kl. 19.00 hjå Morten Vassbø i Ørdsalen

Tema:

Kvalitet i haustbeite
Føring av lam om hausten
Utplukking av slakte-/livlam

Berit Pettersen og Stian Espedal blir med.

Serving av grillmat. Ta med stol.

Alle velkomne til ein fagleg og sosial kveld!

Arr.: Bjerkreim Sau og Geit og
NLR Dalane

Varhaug

Plastinnsamling på Felleskjøpet lørdag 22. august kl. 10.00 – 12.00.

Svala 4 H

Følmønstring på Møgedalsmarknaden

3.10. Påmelding til 906 04 418, eller ruhof@hesbynett.no

Utstillingskomiteen

JÆREN SMALALAG – Skiljedager 2015

Kvævemoen

Lørdag 5. sept. Suleskarheia Torleif Lye

Tirsdag 8. sept Fidjeldsheia

Gunnar Vatland

Søndag 13. sept. Sinnesheia Kjell

Gaute Sinnes

Hunndalen

Søndag 6. sept Brådlansheia

Årstein Lima

Mandag 7. sept Blåfjell Erik Skjørestad

Tirsdag 8. sept Hunndalen Tore Sæland

Roskrepp

Onsdag 9. sept Brokke/Uppstad

Halvard Oftedal

Torsdag 10. sept Rysstadheia

Øivind Madland

Freitag 11. sept Langeid/Heggland Karl M. Matningsdal

Donsen

Lørdag 5. sept Svanes Beitelag

Torbjørn Hadland

Søndag 6. sept Pytten/Austre

Kvihei Paul Auestad

Dugefoss

Mandag 7. sept Holmevassheia

Ivar Frøyland

Styret

Jærmessa 2015 på Idrettsplassen Varhaug

Kuutstilling lørdag 29. august fra kl 11.15. Kalvemønstring søndag 30. august fra kl 12.30.

Sjå meir info på www.vil.no eller www.medlem.tine.no.

Velkommen.

Utstillingskomiteen

Rogaland 23. august

Gjesdal/Bjerkreim

Anne-Karin og Magnus Søyland på Søy Gard, Søyland 37, Ålgård.

Det blir kalveløp, saueklipping mjølking, kanopaddling med meir. Kl. 11-16.

Sandnes

Lodve Håland og Erling Søyland på Figgjo.

Parkering ved Figgjohallen med transport videre.

Vi viser fram kyr, kalver, sau, alpakka, mink, hester og høner. Det blir og hopp i høyet, bondequiz, sal av grillmat m.m. Kl. 12-15.

Stavanger

Oddny og Torgeir Kinn på Jåttå.

Mange dyr, hesteridning, salg av mat og drikke, natursti og andre aktiviteter. Parkering på IKEAs nye tomt på Forus Nord, 5 minutters gange til gården. Kl. 12-16.

Nærbø

Siv Follerås og Bjarte Nærland, Nordsjøvegen

1608, Nærland. Det blir saueklipping, "traktorpulling" for barn, traktorkjøring, kyr, høner og ridning. Kl. 12-16.

Time

Sonja og Per Ådne Skårland på Jærkua Samdrift, Herigstadvegen 126, Bryne.

Det blir hest og kjerreturer, ridning, gjeterhundoppvisning, storleik, salg av grønt, kake og grillmat. Kl. 12-15

Lund

Ståle og Gunn Linda Ueland på Ualand.

Det blir matsalg, dyr, kanopaddling, natursti, traktorer med meir. Kl. 12-15.

Møte med førstekandidatene fra fylkestingslistene

På gården til Torgeir Kinn, Refnesvn. 20 Stavanger, fredag 28. august kl. 12.

Rogaland Bondelag inviterer til et møte mellom førstekandidater fra fylkestingslistene og bondelagets tillitsvalgte og medlemmer.

Det blir debatt og meningsutveksling om politikk på fylkesnivå, da særlig arealplanlegging og jordvern.

Det blir kaffe og lett servering.

Møtet er åpent for medlemmer i Bondelaget.

FRA BONDE TIL BONDE

MASKIN/UTSTYR SALG

Store nettingbur

L 3 m, b 1,30, h 1,60.
Bølgealum.plater ca. 100 m²,
til salgs.

Tlf. 920 83 096

Brukt Serigstad
rundballekutter,

400 v., kr. 10000,-.

Tlf. 452 84 422

MELKEKVOTE

Ønsker å leiga
mjølkekvote Rogaland.

Tlf. 975 20 794

HØY/ HALM

Silofôr og høyensilasje,
gamle og nye, fra kr 350,-/stk.

Tlf. 950 54 000

Grasballer til salgs.

God kvalitet, med ens.midd.,
10 lag plast. Pris etter innhold
og vekt.

Vesttun Samdrift, Sandnes,
916 01 788/996 10 307,
ejs@kleppnett.no

Siloballer (2015)

på Sola til salgs. God kvalitet,
godt kuttet og 8 lag plastikk.

Bjørn Helge Bore, 905 95 468

150 siloballar

på Rennesøy (2014). Fine, billeg.
Også årets avling og gras på rot.

Tlf 952 02 955

Siloballar fra 2014/15,
fortørket, pris fra kr 270/stk.

Tlf. 47 84 26 69 Vikedal

MASKIN/UTSTYR KJØP

Gammel Doff

ønskes kjøpt.

Tlf. 51 42 35 76

ARBEID UTFØRES

Slåing og pressing
utføres.

Helge Motland tlf 930 444 75

-Snitting gras/
avlesservogn

-pickup vogn

-Spreiing/raging gras/slåing

-Gjødselmiksing 7 m

-Graving/steinløing

Tom Eirik Grødem

Tlf 991 15 073

Garpestad
saueklipping

Tlf. 97 42 46 54

Soloutleie av steinrive,
hentar, traktor m/lastar m.m.

Kan ta oppdrag. Jæren og omegn.

Trygve Overøye

etter kl. 16.00, hverdager:

47 99 99 90

Erfaren, rolig
saueklipper tilgj.

Godt og effektivt for deg og dine
dyr.

Mobil 900 33 718

BEITE

Haustbeite

for ammekyr ledig.

Tlf. 51 45 01 12

LIVDYR

Mjelkesimmental
(Fleckvieh)

Drektige kviger og oksekalver
til salgs. Alle etter seminokser.

Tlf. 997 01 819

Flotte verlam

m/kåra far til salgs.

Henry Risa tlf. 95 89 53 30

2 stk. kyr som kalvar

frå 15.10., ønskes kjøpt.

Tlf. 47 30 66 81

Utleiemaskiner
Felleskjøpet Klepp

Avant minilaster på
bilhenger

Vedmaskin med bildrag

Fliskutter med bildrag

 Felleskjøpet Rogaland Agder

Tlf. 913 50 835

v/Martin Galta

Nybygg eller
rehabilitering?

Ta kontakt med AH Bygg A/S

Vi har solid erfaring med
alle typer bygninger
til landbruket

Mølleavn. 12 - 4360 Varhaug

Tlf. 51 79 85 79

Fax: 51 79 85 78

Transportkasse
Kalv, gris og sau

Mål B 2m L 1,6m H 1,2m

kr 14.500,- + mva

Karmøy
Sveis & LandbrukTlf. 52 81 80 60
www.kslagri.no

SAGFLIS

uten spøna til salgs.

Tippes i hele billass.

Vi leverer fast til Nortura og
Fatland Jæren.

Telefon 415 05 366 etter

kl 16, eller lørdag/søndag.

Berit.Madland@gmail.com

Har du byggeplaner?

Nybygg eller rehabilitering!

Ta kontakt med Ravndal Stålbygg A/S

Vi leverer bygg oppført i stål, isolerte
sandwichelementer eller betongelementer.

Dine behov og bruksområde avgjør type bygg/
konstruksjon.

16 års erfaring med landbruksbygg – gir trygghet
for deg som skal bygge!

post@ravndalstalbygg.no

Tlf. 911 99 330/958 50 074

HELgjødssel

Norges smarteste
beitegjødssel!

Helgjødssel kombinerer
egenskapene til hønse-
gjødsselen med styrken
til mineralgjødsselen.

Gjødsselen er utviklet i samarbeid
med NLR Rogaland.

Se www.naturgjodssel.no for mer
informasjon og tester/rapporter.

NORSK NATURGJØDSEL

Kvalitet inn =
KVALITET
UT!

Rindavegen 180 4352 Voll | Pb. 208 Sentrum 4001 Stavanger
T: 51 42 00 22 | E-post: info@naturgjodssel.no www.naturgjodssel.no

• Dokumentert lik
avling som ved
bruk av tradisjonell
mineralgjødssel

• Lengre virkning,
bedre smak og
avbeiting

• Kan leveres med/
uten tilsatt kobolt
som standard og
med kobber som
bestillingsvare

DAGSKURS I GENERASJONSSKIFTE I LANDBRUKET

BRYNE, torsdag 22. oktober kl 9 –15.30

Kommunikasjon, samarbeid, familieliv, formaliteter og praktiske løsninger. Dette er tema på kurset som over 90 bønder og familier med landbruksinteresser fra Voss til Sirdal allerede har deltatt på.

Du kan finne mer informasjon på www.succession.no/kurs, mail til bent.rune@succession.no telefon 975 12 353

Påmeldingsfrist er 1. oktober 2015.

Succession

GODKALVEN

Tel. 908 26 618

www.godkalven.no

Kalvekuvøse med varmluft

- God ventilasjon
- Lett og solid
- Enkelt renhold
- Ypperlig til kalv/lam og grisunger
- 30 W/1-fase

Kalveuttrekker med moment:

COLOQUICK
Handling calves - safe and gentle

ColoQuick Råmelkhåndtering

- Enkel og praktisk råmelkhåndtering
- 20 minutter - fra frossen til drikkeklar råmelk
- Vitale antistoffer får kalven fra råmelk først etter fødselen

100 år med sunt bankvett | 1915 2015

Rente
driftskreditt:

3,65%

Bankmøte hos deg?

DISTRIKTSSJEF ROGALAND
Peder Skåre

Tlf 911 01 528
peder.skare@landkredittbank.no

Driftskreditt – større fleksibilitet i den daglige driften

Kontakt oss i dag for en prat om ditt lånebehov. Vår driftskreditt er blant markedets beste. Les mer på Landkredittbank.no/driftskreditt eller snakk med oss på 815 52 245.

Landkreditt Bank
Sunt bankvett

Eigarutval i SørVest

Frå venstre: Gjertrud Svartveit Osmundsen, Johannes Fattnes, Cecilie Bjørlo, Gunn Elise Helle, Kjartan Åsnes, Asgeir Pollestad, Helge Arne Espeland og Askild Eggebø.

Etter årsmøtet er det slutt på regioninndeling i TINE. TINE er nå på eigarsida inndelt i 4 eigarområde, der Agderfylke, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane utgjør Sør-

Vest. Telemark inngår i eigarområde Øst, og Sunnmøre inngår i Midt-Norge.

Når regionane er borte er også regionstyret historie. Men rådsmedlemmane frå

eigarområdet utgjør eit eigarutval. I eigarutvalet skal det også inngå minst eit konsernstyremedlem.

Oppgavene til eigarutvalet er å vera eit bindeledd mellom konsernstyret og den lokale medlemsorganisasjonen (produsent-laga) med ansvar for drift av medlemsorganisasjonen, samfunnskontakt, kompetanseutvikling og rekruttering av tillitsvalde.

Desse er innvalde i Rådet frå eigarområde SørVest, og er dermed i eigarutvalet: Helge Arne Espeland (Hordaland), Gjertrud Svartveit Osmundsen (Hordaland), Johannes Fattnes (Rogaland), Asgeir Pollestad (Rogaland), Gunn Elise Helle (Vest-Agder) og Kjartan Åsnes (Sogn og Fjordane). Frå konsernstyret sit Askild Eggebø (Rogaland) og Cecilie Bjørlo (Sogn og Fjordane) i eigarutvalet SørVest. Helge Arne Espeland er leiar.

Valkomiteearbeidet

I den nye organisasjonen er regionleddet borte, og dermed også den regionale valkomiteen. Dei lokale valkomiteane (valkomiteane i produsentlaga) får då ei tilleggssoppgave i å finne og å få fram tillitsvalde til sentrale verv. Dette må skje i kontakt med representantane i den sentrale valkomiteen. Leiarane i dei lokale valkomiteane vert i haust inviterte med på samling med arbeidsutvala i produsentlaga. Der er også medlemmane i den sentrale valkomiteen.

Dei lokale valkomiteane får også hovudoppgava med å føreslå utsendingar til årsmøtet. Eigarutvalet vil på møte i september vedta inndeling av valsamarbeidsområde for årsmøteutsendingar. Om lag halvparten av produsentlaga er så store at dei får eigen årsmøteutsending. Resten av produsentlaga vil inngå i valsamarbeidsområde med frå to til fire produsentlag, der desse i fellesskap må føreslå årsmøteutsending(ar) som skal veljast i årssamlingane.

Omorganisering av TINE Rådgiving

Administrativt vart TINE Rådgiving og Medlem omorganisert 1. september 2014 ved at det regionale leddet vart fjerna, og TINE Rådgiving vart etablert som eiga eining med felles leing av rådgivingssjef Heine Bakke.

Arbeidet i TINE Rådgiving har endra seg ved at det er stadig reduksjon i tal produsentar, sal av rådgivingsprodukt aukar i omfang, og rådgivarane er meir spesialiserte med høgare kompetanse. Dette stiller også ny krav til leing, og det vart difor det starta eit arbeid med å vurdere tal distrikt og distriktssjefar.

Frå 1. september vert tal distrikt i TINE Rådgiving redusert frå 14 til 11. Det er i omorganiseringa teke omsyn til strukturen i eigarorganiseringa. Det betyr at grensene når det gjeld distriktsinndelinga i TINE Rådgiving ikkje går på tvers av grensene for eigarområda.

Ved endring i distriktsinndeling har TINE sikra nødvendig fagkompetanse i alle distrikta, og det er viktig å få ei tydeleg leing som sikrar resultat og utvikling. Målet er å få ein meir effektiv organisasjon, som er meir markeds- og endringsorientert, samtidig som ein sikrar effektive og robuste rådgivarmiljø.

I området SørVest er ei viktig endring at Telemark frå 1. september er i distrikt med andre fylke i eigarområde Øst. I nord går Sunnmøre inn i distrikt med resten av Møre og Romsdal. Dermed samsvarar distriktsgrensene i TINE Rådgiving med grensene for eigarområdet.

I eigarområde SørVest er TINE Rådgiving frå 1. september inndelt i tre distrikt: Sør-Rogaland og Agder, Ryfylke, Nord-Rogaland og Hordaland, og til sist Sogn og Fjordane, med desse distriktssjefane:

Agder og Sør-Rogaland: Edvin Vestvik

Ryfylke, Nord-Rogaland og Hordaland: Svein Helge Einarsen

Sogn og Fjordane: Kjersti Sognnes

Sigbjørn Haslemo, som til nå har vore distriktssjef i Agder og Telemark, går inn som distriktssjef i distriktet frå Telemark og austover.

Det er lagt opp til at dagens ordning med nøkkeltipsrådgivar som hovedkontakt for den enkelte mjølkeprodusenten vert vidareført, så endringen for den enkelte produsenten vil ikkje verte så stor.

Andre sentrale tillitsvalde frå eigarområde SørVest

I tillegg til rådsmedlemmane som er nemnde, er det frå eigarområdet desse sentrale tillitsvalde:

Medlemmer av konsernstyret: Cecilie Bjørlo, Nordfjordeid, Askild Eggebø, Finnøy og Norvald Dalsbø, Stadlandet.

Medlemmer i den sentrale valkomiteen: Nina S. Engelbrektson, Sandane (leiar), Kjell Helland, Bjerkreim (nestleiar), Anne Lise Kindingstad, Finnøy og Rune Myklebust, Stryn.

Administrativ støtte i TINE Medlem

Medlemsarbeidet i kvart eigarområde vert leia av ein medlemssjef. Knut Schibevåg er medlemssjef i SørVest. Medlemssjefen har den administrative oppfølginga av eigarutvalet. Norunn Ulvedal er sekretær i eigarutvalet. Elles samarbeider staben i TINE Medlem mykje over grensene for eigarutvala, og personane i TINE Medlem har landsdekkande fagansvar, t.d. når det gjeld tillitsvaldopplæring, valkomiteearbeid, medlemsordningar, medlemsinformasjon m.v. På den måten utnyttast ressursane på ein best mogleg måte.

Vigrestad Maskinutleige A/S

v/Sigmund Nesvik. Tlf 90 40 89 78

Vi utfører alt innen JORDBEARBEIDING • GRØFTING.

• PLOÝING m/4 skjærs vendeplag. • AMAZONAS SKÅLHORV, 4 m bredde. • KIVI PEKKA rake- og hentemaskin av stein i en operasjon, 5 m bredde. • KROSSKILLER, 6 m bredde • KUHN SÅMASKIN m/2 frøkammer også direktesåing. • Utleie av dyretransporter. • MINIGRAVER frå 1-13 tonn.

Vi har det du
trenger av
takrenner,
beslag, tak-
og veggplater.
Vi leverer og
monterer til alle
typer bygg.

LIE BLIKK

Tlf.: 46 94 00 00
www.lieblikk.no

FORSKALING OG BETONGARBEID

Fjøs, smalhus, grishus
og redskapshus
til landbruket

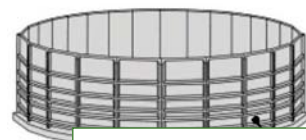
Lommi Jan Inge
Lomeland
975 14 883

Vi forhandler alle Perstrup-produkter

bl.a.:

- gjødseltanker
- skrapegulv nå også med gummibelegg
- industritanker
- tankoverdekning
- førtanker
- komplette fjøssystemer
- plansilo

4M beholdere
Størrelse 10-50 elementer
Også 5m høyde

Vi leverer rømningsstiger for bruk innvendig.

Mob. 932 15 061
www.perstrup.dk

PERSTRUP
NORGE AS

Stavnem & Vigrestad AS

Industrigata 10, 4362 Vigrestad - Telefon 51 77 18 80

Internett: www.stavnem-vigrestad.no E-post: post@stavnem-vigrestad.no

Vindu med PVC karm			Dører PVC med glass/tett		Dører vannfast X-finer		Stål/branddører EI60	
Str. cm, b/h	Lukke vindu	Fast vindu	Str. i cm, b/h:		Str. i cm, b/h:		Str. i cm b/h:	
100 x 100*	kr 1350	kr 1080	89 x 209/199*	kr 4850	89 x 209/199	kr 5184	89 x 209*	kr 4948
113 x 94*	kr 1490	kr 1190	99 x 209/199*	kr 4970	99 x 209/199	kr 5323	99 x 209*	kr 5105
113 x 78*	kr 1340	kr 1070	109 x 209/199	kr 5550	109 x 209/199	kr 5463	109 x 209	kr 5380
120 x 80*	kr 1390	kr 1110	119 x 209/199	kr 5950	119 x 209/199	kr 5625	119 x 209	kr 5880
120 x 60*	kr 1290	kr 990	149 x 209/199	kr 7950	149 x 209/199	kr 8104	149 x 209	kr 8696
100 x 50*	kr 1160	kr 930	179 x 209/199	kr 9650	179 x 209/199	kr 9149	179 x 209	kr 9880
60 x 60*	kr 990	kr 790	199 x 209/199	kr 10750	199 x 209/199	kr 10848	199 x 209	kr 10650

Himlingsplate hvit Plastmo for fjøs: kr 68,50 pr. m²

Veggplater kompakt 12 mm: kr 247,- pr. m²

Veggplater kompakt plast 6 mm: kr 164,- pr. m²

DeLaval VMS™

Mye mer enn en melkerobot

Laget av
bare
rustfrie
materialer

Best til å
sette på
utfordrende jur

Raskest
– størst
kapasitet

Best på alle
typer kuttrafikk

Lengst
levetid

Lavest
energiforbruk

- et klart
førstevalg
for norske bønder

www.delaval.no/VMS

**Kjøle- og fryseanlegg/
varmepumper**
Sola Kjøleservice,
tlf. 918 53 800

Betongspalter
til storfe og gris
Rimelige priser
Karmøy Sveis & Landbruk
Tlf. 52 81 80 60
www.kslagri.no

Opp?

Behov for lift? Vi har utleie på Bryne, Vigrestad og Vistnes i Randaberg. Ring oss på 970 85 666 og nå nye høyder!

www.ekstralift.no

Ned?

Vi leier ut minigravere fra 1,7 til 2,6 tonn, med eller uten førerhytte. Meislehammer, steinklype, hyggelige priser. Ring 970 85 666!

www.ekstragraver.no

Foto: Arild Vik, Markedsavdelingen reklamebyrå

Lån til nye bønder

**Er du under 40 år og skal kjøpe landbrukseiendom?
Da har vi en løsning som passer perfekt for deg.**

Med pakken "Lån til nye bønder" får du lån med rente fra 3,45 %, sparing og forsikring for både deg og gården. Landbruksteamet vårt kjenner godt til utfordringene og behovene i landbruket. Du får en fast rådgiver, som du kan treffe både hjemme på gården og på ett av våre mange kontorer.

**Interessert i å vite mer?
Du treffer oss på telefon 02008.**

SpareBank
SR-BANK

Tiger meisel til gravemaskin

Alle størrelser. Stort lager.

**Karmøy
Sveis & Landbruk**

Tlf. 52 81 80 60
www.kslagri.no

Høvel, sagespon og bark

til salgs. Leveres i 20-80 m³ lass. Nå også sponballer.

sagespon

borge.meland@gmail.com
Mob.: 911 74 250

- Finsnitting,
JF 1050 med 3,7 Underhaug
avlesservogn m/nett.
- Slåing og raking.
- Trøkking i silo med traktor,
12 tonn og evt med 3m svans.

Dahlen Maskin
Tlf 976 87 204

**VIERDAL
ADVOKATFIRMA**

**Vi bistår med
de juridiske
tjenestene du
trenger**

Vierdal Advokatfirma AS
Telefon: 90 65 44 44
kontoret@vierdal.no
www.vierdal.no

Bygge driftsbygning?

Vi hjelper deg fra idé til ferdig byggeplan

Fokus på logistikk, økonomi og god bygningsløsning i samarbeid med logistikk ekspert Susanne Pejstrup
Kontakt oss på tlf. 51 78 91 80 eller 51 78 69 90.
Besøk oss på rogaland.lr.no eller www.kleppgrl.no

**Norsk
Landbruksrådgiving**

Rogaland

**Klepp
Rekneskapslag**
- økonomi og utvikling i jærsk ånd

**Komplette landbruksbygg
Forhandler av byggevarer
for landbruket.**

**GRUDE
LANDBRUKSBYGG**

Bedriftsveien 35, 4353 Klepp stasjon.
Tlf. 51789850, epost: post@grudebygg.no
www.grudebygg.no

**Vi kan utføre uavhengige
el-kontroller og landbrukstakster!**

- Regelmessig faglig kontroll av el-anlegg med termografering.
- Verditaksering av landbrukseiendommer.

Jærtakst AS

Hognestadvegen 88, 4344 Bryne
Tlf: 916 00 700
Epost: post@jaertakst.no
www.jaertakst.no

JÆRTAKST AS

DET BESTE FOR SAUEN OG DEG

Vel du Reime Tulla systemgolv, får du ein unik kombinasjon av dyrevenlege plastrister i liggearealet og strekkmetallrister, i område med høg trafikk som framfor førbrett. Dette gjev deg og sauene ei hel rekkje med fordelar. Sklisikker og lun liggjeplass på plastarealet samstundes som du får betre klauvslitasje og gjødselgjennomgang i område med mykje trafikk.

Med Tulla systemgolv får du og eit breitt utval med bæringer/dragarar, som dekkjer dei fleste spenn. Reime sin fleksible konstruksjon og produksjon på Nærbø, gjer at ein kan finna ei svært god og stabil løysing for dei aller fleste tilhøve. Med jamn belastning 200 kg/m². Dette gjer det lettare å få til ei optimal løysing i eksisterande bygg, så vel som til nybygg. Ein kan då få til enklare montering og ikkje minst velje kostnadseffektive bygningstekniske løysingar, for bygget elles.

Reimes fôrkasse for optimal dyrevelferd

Den har langsgåande open etefront utan spiler. Dette gjer den sikker mot hending og sikrar maksimal dyrevelferd. Fôrkassen vert levert i fleire lengder og med eit breitt utval av endeløysingar. Noko som gjev unike moglegheiter med tanke på ulike fôringsalternativ. Kjenneteikn elles er solid kvalitet, enkel bruk og omstilling. Den har gitter som held fôret på plass og minimerer fôrsøl. Eteåpning regulert raskt med enkle handgrep når fôrnivået minkar. Avrunda kantar gjer den ekstra dyrevenleg. Svært enkel montering er og noko du vil verdsette.

Reime kraftfôrstasjon

Individuell tildeling av kraftfôr fleire gonger i døgnet, gjev deg full kontroll på tilvekst og hold på dyra. Dette gjev og vesentleg betre fôrutnytting med jamnare pH i vomma og betre næringsopptak. Automatisk opptrapping før lemning sikrar best mogleg næringsbalanse og mjølkeproduksjon i dieperioden. At Reime storbingeløysing med kraftfôrstasjon frigjer ca. 20 % areal i forhold til tradisjonell løysing er og eit viktig moment du skal vurdere. Reime kraftfôrstasjon har justeringar som gjer det mogleg å optimalisera dyreflyten uavhengig av rase og driftsopplegg.

Reime strekkmetall i ramme

Skal du ha strekkmetallrister i ramme? Den spesielle Reime konstruksjonen kor strekkmetallet ligg "laust" i ramma, gjev deg eit «levande» golv som har suveren gjødselgjennomgang. Blir strekkmetallet utslitt, kan du løyse endeprofilen med to skruer og skifte til nytt. Alt er godt dimensjonert og produsert i høg kvalitet. Det er ingen sveisepunkt i strekkmetallet som gir fare for utmattingsbrot eller svekking i galvaniseringa.

Felleskjøpet Rogaland Agder

Reime

Rørleggeren for landbruket
Comfort
 Mæland Rør as

Comfort Mæland Rør as
 Langgata 15
 4362 VIGRESTAD

Tlf: 51 43 73 01 Fax: 51 43 78 89
 e-mail: vigrestad@comfort.as
 www.comfort-vigrestad.no

**Skal du bygge eller
 reparere driftsbygning?**

Be oss om uforpliktende tilbud!

Konkurransedyktige priser:
 Drensrør / overvannsrør 110 mm - 630 mm

Pumper til alle formål:

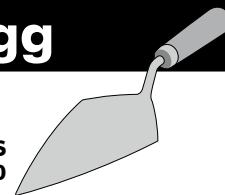
silosaftpumpe - sentrifugalpumpe -
 vanningspumpe - brønnpumpe (borehull)

Landbruksbygg

Frå kjellar til tak, nybygg og
 rep./ominnredning.

Gunnar Høien AS
 Tlf. 900 79 400

Nesvik Landbruksbygg as

- Betongarbeid
- Påbygg
- Nybygg
- Meisling

- Betongsaging
- Kjerneboring
- Salg av
betongelementer

Stian Nesvik, **957 60 445** / E-post: stian @nesvik-lb.no

Ku er godt for klima!

Sandnes kommune, Fylkesmannen i Rogaland, Sandnes Bondelag og
 Oikos Rogaland inviterer til åpen landbrukskonferanse

Onsdag, 26.august 2015, kl. 19:00 i Bøndenes hus i Sandnes

PROGRAM:

«Ku er godt for klima»

Dr. Anita Idel, tysk veterinær, forsker og landbruksrådgiver. Forfatter av boken
 «Die Kuh ist kein Klimakiller». Dr. Idel har endret tysk debatt om ku og klima. Foredraget er på engelsk.

«Gras og kraftfôr – hva skjer i Norge?»

Svenn Arne Lie, statsviter, forfatter av boken «En nasjon av kjøttthuer»

«2015 er FN-år for vern av matjorden – ble det gjenspeilt i Stortingets behandling av årets jordbruksoppgjør?»

Per Olaf Lundteigen, stortingsrepresentant for Senterpartiet, sivilagronom og gårdbruker

Paneldebatt med medlemmer av bystyret i Sandnes:

Sandnes kommune er, etter Oslo, den mest hurtigvoksende storby i Norge.

Sandnes er også en betydelig landbrukskommune, den 4. største i Rogaland.

Hva slags landbruk skal vi ha?

Ordfører Stanley Wirak, ordfører kandidat for Arbeiderpartiet, Pål Morten Borgli,
 varaordfører og ordfører kandidat for Fremskrittspartiet, Thor Magne Seland, ordfører kandidat
 for Høyre, Martin S. Håland, Senterparti, Signe Nijkamp, Kristelig folkeparti, Jan Refsnæs,
 Sosialistisk venstreparti, Tove Frantzen, Venstre og Roald A. Lende, Pensjonistpartiet.

Møteleder er landbruksdirektør Hadle Nevøy

Materialer til driftsbygning

Savelekter, kledning
 og villmarkspanel

Bark og flis

Tlf. 51 45 13 39/99 44 79 03
 99 15 52 33

I tillegg til alle typer
 betongsaging tilbys:

- **KJERNEBORING**
- **MEISLING**
- **ALT I RIVING**

Vi utfører rilling av
 spaltegulv/oppsam-
 lingsareal i fjøs, med
 gode erfaringer.

KAY'S
BETONGSAGING

Nærbø

Tlf. 908 37 365

Alle som bestiller

plansilo

i løpet av 2015 får med
 plastikk/folie
 til første siloen.

**Vi bygger på
 Jærsk nøyksomhet**

RÅ PLANSILO
 TELEFON 916 92 692
 WWW.RAAPLANSILO.NO

Ny samling for unge bønder

Sammen med Tine, Nortura og FKRA inviterer NLR Agder igjen til ny samling for unge bønder. Samlingen er hos Åge André og Ragnhild Brømnes, mandag 1. september fra kl. 19.00.

Åge André og Ragnhild driver kyllingproduksjon og ammekuproduksjon med 25 kyr pluss okse.

Sammen med bror Espen driver de også Brømnes Bygdeservice og Inn på Tuset. Espen driver også eggproduksjon. Se gjerne på hjemmesida **brømnesgard.no**.

Samlingen er for unge bønder på Agder som driver gård, akkurat har overtatt gårdsbruk, eller går med planer om å starte. Samlingene kombinerer faglig påfyll og innføring i viktige emner i produksjonen, med sosialt samvær og erfaringsutveksling.

Selv om du ikke er i rett aldersgruppe så kjenner du sikkert noen i din omgangskrets. Tips de gjerne til å møte opp til en trivelig kveld.

Program:

- Omvisning i ammekufjøset.
- En titt utenfra og inn i både kylling og hønehuset.
- Orientering om driften på gården.
- Vi samles til grillmat og sosialt samvær på gården.
- Kveldens gjest er Årets Ung Bonde i 2014, Tor Jakob Solberg. Han vil snakke om å være ung bonde på sin gård.

Samlinga er gratis, sett av kvelden allerede nå. Arrangør er NLR Agder, Tine, Nortura og FKRA. Påmelding innen fredag 28. august til **agder@lr.no, torleiv.roland@lr.no**, tlf. 906 24 873, **kristin.skranefjell.eikeland@nortura.no**, tlf. 948 72 942, **eivind.kallhovd@tine.no**, tlf. 916 19 852, eller **ola.stene@fkra.no**, tlf. 95216260.

Alle er hjertelig velkommen!

Bli med på Svinekongressen i Danmark

Faglig og sosial tur sammen med andre svinebønder, fra 19. - 22. oktober.

Avgang mandag 19.10. kl. 19:00 fra Stavanger (Ferje: Stavanger- Hirtshals), ankomst Stavanger igjen torsdag 22.10. kl. 07:00.

Vi kjører i felles buss og bor på hotell i Herning sentrum. Kongressen er på 2 dager, med valgfrie foredrag om gris og andre spennende emner. Det bli felles spising og samvær om kveldene.

Pris kun ca. kr. 1700,-/pers. (kongressen + lunsj) Mat om bord på ferjen kjøper man selv.

Dette blir en kjempetur, så reserver datoen og meld deg på så fort som mulig (først til mølla). Kun 56 plasser.

Program følger senere og vi hjelper med utfylling og påmelding.

Påmelding til:

Nortura:	tlf. 993 75 910 / 481 65 311
Prima:	tlf. 482 39 230
Fatland:	tlf. 952 07 766
Felleskjøpet:	tlf. 970 53 779 / 413 12 160
Fiskå:	tlf. 51 74 33 00
Forum gris:	tlf. 915 90 943

Høstens første TV-reklamer er ute

De to første reklamefilmene i Prior sitt nye kommunikasjonskonsept. "Så lett kan det gjøres", vises nå på TV, samtidig går flere nye påleggsfilmer fra Gilde.

Filmene fra Prior skal ved å bruke en humoristisk og uhytellig form, fremstå som annerledes og gjøre at forbruker legger merke til, liker og velger Prior. Ut over høsten kommer det flere filmer som tar for seg ulike produkter, men først ut er pålegg.

Gilde – fra den norske bonden

Gilde sin nye påleggsfilm er også på TV fra denne uka, med pålegg fra den norske bonden. Påleggsfilmen "Til alle som står opp litt før de andre" følges opp med 4 kortere filmer direkte på produktet. Fra Gilde kommer det også flere filmer ut over høsten, blant annet på pølser.

Har du ikke sett filmene på TV, kan du se de på **medlem.nortura.no** under organisasjon og kampanje, eller på våre YouTubekanaler.

Vi trenger flere slaktegrisprodusenter!

Nortura har svært god tilgang på smågris av høy kvalitet. Edelgris er markedets beste smågris, og 8 av 10 smågrisprodusenter på topp-10 lista i InGris er Norturaleverandører.

Dersom du allerede er slaktegrisprodusent og ikke leverer til Nortura, eller går med byggeplaner, ta kontakt med nærmeste medlemssenter for en uforpliktende prat.

Nortura har landets beste rådgiverapparat, beste gris og best totaltilbud.

Prisendringer

Gourmetlamtillegget på lam innføres med kr. 2,00 pr/kg fra mandag 17. august. Ellers ingen prisendringer.

Kadaverhenting

Telemark, Aust-Agder til riksv. 9	901 43 399
Sør-Rogaland, Vest-Agder til riksv. 9	51 43 12 10
Ryfylke (øyene)	51 74 20 40
Nord-Rogaland opp til Sognefjorden	905 62 045
Sogn og Fjordane nord for Sognefjorden	57 87 69 00
Sunnmøre og deler av Nordfjord, nord for Nordfjorden	908 94 650

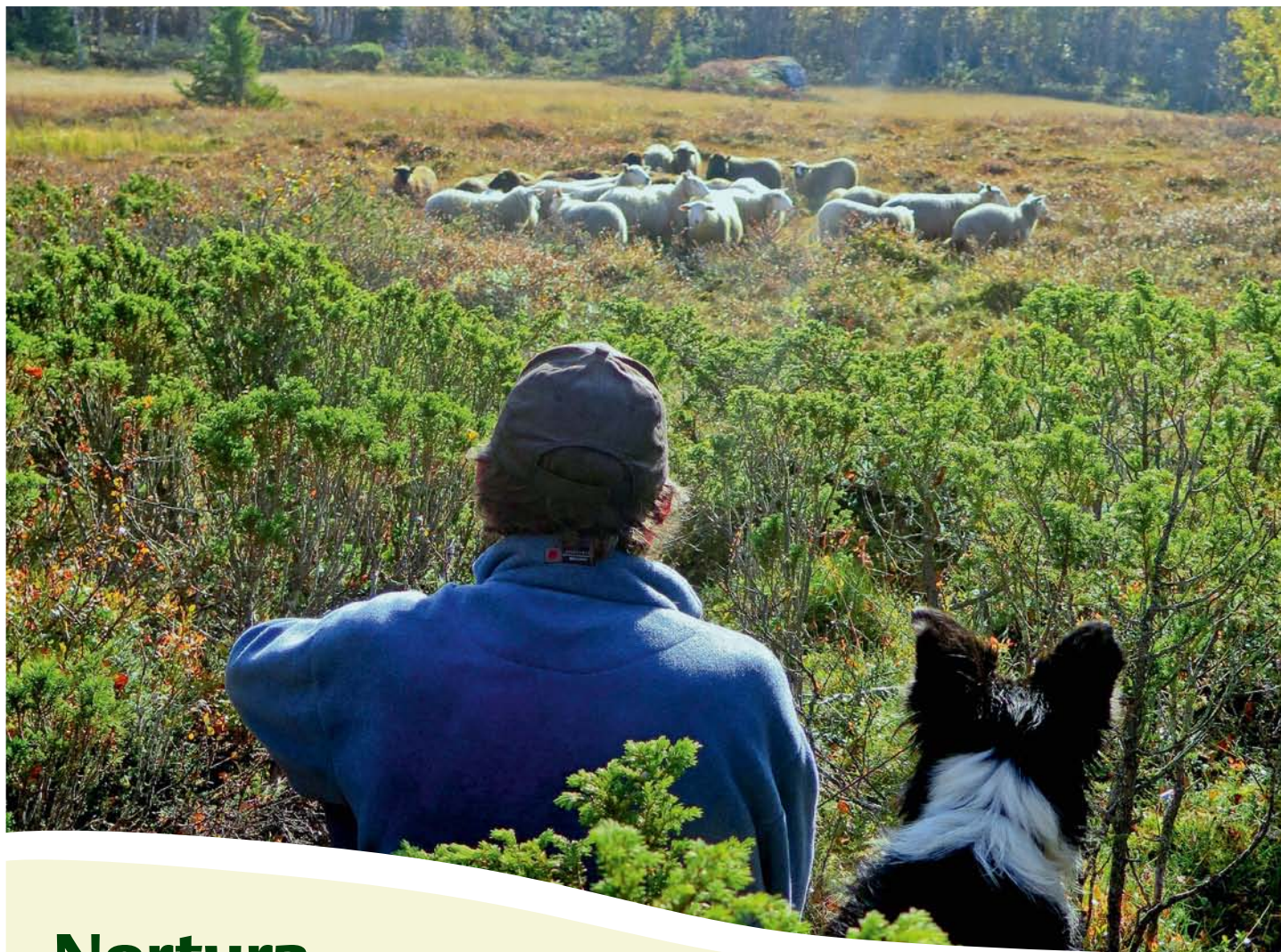
Nødslakt

Telemark og Aust-Agder	416 18 622
Sør Rogaland/Vest-Agder + Dalane utan Bjerkreim	478 73 179
Sør-Rogaland (Eigersund/Forus)	480 11 600
Nord-Rogaland (dagtid)	480 99 248
Nord-Rogaland (kveld/helg) + Bergen og Hardanger	977 52 537
Resten av Hordaland	482 88 105
Sogn og Fjordane - Sogn	992 27 133
Sogn og Fjordane - Nordfjord sør for Nordfjorden inkl. Stryn sentrum til Oppstryn + Sunnfjord	992 27 133
Sogn og Fjordane - Nordfjord nord for Nordfjorden og Sunnmøre	908 94 650/ 977 75 210
Romsdal og Nordmøre	975 75 137

Medlemsbutikker

Førde	57 83 47 49 / 948 38 141
Forus	52 87 78 24
Egersund	51 46 41 68
Sandeid	52 76 42 18
Voss	476 75 411
Bergen	55 36 21 20 / 918 04 555

Returadresse:
Bondevennen
PB 208, sentrum
4001 Stavanger

Nortura – klar for ny lammesesong

- Raske slakteoppgjør
- God service
- Oppdatert rådgivning
- Lammeringer
- Sørger for økt pris på lam

Priseksempel uke 36, 18,5 kg's lam:

R lam: kr 69,45 pr kg*

U lam: kr 70,95 pr kg*

**Priseksempel ved maks utnytting av
leveringsvikåra inkl. grunntilskudd.*

Nortura
bondens selskap